

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.
1896-1897.

Vergadering van Vrijdag 30 October 1896,
's avonds ten half acht uren,
Voorzitter : Generaal NETSCHER.

De vergadering geopend zijnde, zegt de VOORZITTER :

Evenals bij de sluiting van het vorig seizoen in onze laatste vergadering van 10 April l.l. berust helaas ook nu, bij de opening van ons nieuwe werkjaar, op mij wederom de weemoedige taak, om melding te maken van het sneuvelen van een onzer kameraden van het Néd. Indisch leger, en wel het medelid onzer vereeniging den 1e luitenant der Infanterie H. L. Maarschalk.

Op den 15^{en} April l.l. stierf hij den heldendood op Atjeh en zijn naam is opgenomen als de 28e op de lijst van onze medeleden, die in den strijd tegen den vijand hun leven lieten.

Die lijst prijkt, zooals ge weet, aan het hoofd van onze algemeene ledenlijst en is een blijvend *memento* aan de volhardende en zelfopofferende dapperheid van ons Indisch leger, waaraan ik bij deze gelegenheid zoo gaarne opnieuw een woord van waardeerende hulde toebreng.

(Trekken van instemming.)

Aan de orde is thans :

I. Ballotage van kandidaten.

De VOORZITTER verzoekt de heeren Ten Bosch en Neeteson om voor deze en de volgende benoemingen met hem het bureau van stemopneming te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat met algemeene stemmen tot leden worden toegelaten, de heeren :

W. M. C. Langlois van den Bergh, 1e Luit. en D. de Ronde Bresser, Kapt. bij het Reg. Gren. en Jagers, beiden te 's-Gravenhage; J. Biestraten, 2e Luit., L. W. J. Römer, Kapitein en J. K. F. Weber, 2e Luit. der Infanterie, allen te Bergen op Zoom; W. A. F. G. Bolken, 1e Luit. der Infanterie te Delft; H. A. Gerth van Wijk en J. M. Vorster, beiden 2e Luit. der Infanterie N.-I. Leger te Harderwijk; G. A. de Cocq en E. Coenen, beiden Luit. ter zee 1e klasse, P. H. Cool, idem, 2e klasse, L. A. H. Lamie en W. Römer, beiden Kapitein-Luit. ter zee en J. Wolterbeek Muller, Luit. ter zee 2e klasse, allen te Hellevoetsluis; H. G. Winkelman, 2e Luit. der Infanterie te Leiden. En in Ned. Indië: A. W. van der Meer, Kapitein-Intendant, J. B. Plas, 1e Luit.-Kwartiermeester, P. C. Costerman Boodt, Officier van Gezondheid 2e klasse; R. H. Berg en W. F. H. Bloemink, beiden 1e Luit. der Infanterie, H. C. C. Clockener Brousson, C. B. Dutry van Hacften, E. A. Ebbink, J. C. L. Engelbert, W. F. H. Epke, C. W. van Ginkel, W. Haaxman, H. P. C. Hoetjer, allen 2e Luit. der Infanterie; F. L. de Kroon, 1e idem; J. C. Lindgreen, Kapitein, M. C. Maas, 1e Luit., G. A. Malga, 2e Luit., A. B. J. Prakken en H. F. J. Rudolph, beiden Kapitein, P. J. de Roock, 2e Luit., J. Stam, Kapitein, J. W. G. Stemfoort, 2e Luit., G. van Straaten en C. H. de Veer, beiden 1e Luit., H. Vroege, T. H. Wefors Bettink, H. E. Wempe, W. R. Winter, allen 2e Luit., en A. J. F. Wolff, 1e Luit., allen van de Infanterie en H. C. C. Hackstroh, 1e Luit. der Artillerie.

II. Ingekomen stukken :

De VOORZITTER :

Het is mij aangenaam te kunnen mededeelen, dat de bibliotheek der Vereeniging wederom verrijkt is met een tal van geschriften, meest afdrukken van tijdschriften en dagblad-artikelen, over militaire onderwerpen, ons door verschillende schrijvers aangeboden.

In de eerste plaats verdient het vermelding, dat ons eerlid,

de generaal Booms, na kennisneming van het verslag der vergadering van 27 Maart l.l. waarin de heer Koster de eerste Atjeh-expeditie besprak (welke vergadering hij wegens ongesteldheid niet heeft kunnen bijwonen), uit belangstelling in het onderwerp, ons de volgende overdrukken van zijne vroegere artikelen over den Atjeh-oorlog toezond, als: »De eerste Atjehsche expeditie en hare enquête: historische critiek" (*Indische Gids 1880*); — Een slotwoord over de eerste Atjehsche expeditie" (*Ind. Gids 1881*); »De urgentie en de opportuniteit van den Atjeh-oorlog, getoetst aan de Atjeh-stukken (*Vragen des tijds 1882*); — benevens een artikel van den kolonel Egter van Wissckerke: »De misleiding van de regeering bij de eerste Atjehsche expeditie" (*Indische Gids 1881*).

Het doel van generaal Booms met de toezending is als het ware een gemotiveerde repliek te geven op de lezing van den heer Koster, met wiens zienswijze hij het in sommige opzichten niet eens is, en tevens om het jongere geslacht, dat het in der tijd over dit onderwerp gevoerde debat waarschijnlijk niet kent, in de gelegenheid te stellen daarmede des verkiezende alsnog in hoofdzaak kennis te kunnen maken en zich een zelfstandig oordeel te kunnen vormen.

Al deze stukken zijn in de bibliotheek der Vereeniging opgenomen en voor de leden ter inzage beschikbaar, even als zulks het geval is met een viertal nummers van de *Javabode* en van het *Bataviaasch Nieuwsblad* van Maart en April dezes jaars, bevattende artikelen over Indische militaire belangen, van den gepensioneerden majoor Timmermans; twee overdrukken van artikelen in den *Militairen Spectator* en het *Haagsche Dagblad* over de »samenmelting der officierskaders" van de anonieme schrijvers ontvangen; en een stuk van Mr. H. Verkouteren, getiteld »Het opperbevel over leger en vloot, uit een staatsrechtelijk oogpunt beschouwd". (*Themis 1896. No. 3.*)

Voor al deze toezendingen is door den secretaris, namens de Vereeniging, dank betuigd.

III. Aan de orde is het uitbrengen van verslag omtrent den toestand der Vereeniging.

De Voorzitter deelt mede dat de Vereeniging steeds in bloeienden toestand verkeert en van vele zijden, ook vooral in de pers, bewijzen van waardeering en van instemming ontvangt met de wijze, waarop zij hare taak opvat.

Het getal leden blijft steeds klimmend.

Op 1 October 1895 bedroeg

het aantal gewone leden hier te lande	1493
» » » » in Ned.-Indië	555
Totaal	2048
In den loop van het Vereenigingsjaar 1895/96 bijgekomen	225
Te zamen	2273
Door overlijden, bedanken of om andere redenen afgegaan	134
Zoodat het aantal leden op 1 October 1896 bedraagt	<u>2139</u>

En wel :

Aantal gewone leden hier te lande	1441
» » » » in Ned.-Indië	698

Ook de toestand onzer finantiën, zegt de Voorzitter, geeft alleszins reden tot tevredenheid en ik verzoek onzen Secretaris-penningmeester, de voornaamste cijfers desbetreffende aan de vergadering mede te deelen.

IV. Rekening en verantwoording van het Bestuur over zijn geldelijk beheer.

De secretaris-penningmeester, de heer SCHULTZ VAN HAEGEN, brengt deswege het volgend rapport uit :

Op 1 October 1895 was het saldo der Vereeniging als volgt :
In kas bij den Penningmeester f 505.89⁵

Benevens :

6 Certif. $2\frac{1}{2}\%$ N. W. S. à f 100, waarde f 567.—

3 » $2\frac{1}{2}\%$ » » » - 1000, » - 2835.—

1 « $3\frac{1}{2}\%$ » » » - 1000, » - 1010.—

Saldo bij den Hoofde. in Ned.-Indië - 55.56⁶

De ontvangsten in 1895/96 bedroegen - 9944.—

Totaal f 10449.89⁵

De uitgaven over hetzelfde tijdvak bedroegen - 8716.84⁶

Blijft in kas op 1 October 1896 f 1733.05

Benevens :

6 Certif. 2 $\frac{1}{2}$ % ₁₀ N. W. S. à f 100, waarde . . .	f	544.50
3 maanden rente . . .	-	3.70 ^s
3 Certif. 2 $\frac{1}{2}$ % ₁₀ N. W. S. à f 1000, waarde . . .	-	2722.50
3 maanden rente . . .	-	18.56
1 Certif. 3 % ₁₀ N. W. S. à f 1000, waarde . . .	-	997.50
1 maand rente . . .	-	2.50
Saldo in kas bij den Hoofdc. in Ned.-Indië . . .	-	141.12 ^s

Alsmede : Nog te innen contributie van :

2 leden in Nederland over 1894/95.	
8 » » » » 1895/96.	
6 » » Ned.-Indië » 1893/94.	
12 » » » » 1894/95.	
641 » » » » 1895/96.	

De VOORZITTER : Zooals de heeren vernomen hebben, zijn die cijfers zeer bevredigend en het bestuur heeft, voldoende aan het bepaalde in artikel 26 van het Reglement eene Commissie van drie leden verzocht zich bezig te houden met het nazien der rekening en verantwoording van den penningmeester.

Deze commissie, bestaande uit de heeren P. C. Kool, luit.-kolonel der genie; A. W. Kattenbusch, kapitein der artillerie en W. F. Hartman, 1^e luit. der infanterie, heeft met bereidwilligheid die taak ten uitvoer gebracht en in eene missive van den 17^{en} dezer aan het bestuur medegedeeld »dat zij die rekening en verantwoording in de beste orde hebben bevonden »en geenerlei aanmerking er op te maken hebben.»

Dit geeft mij aanleiding, Mijne Heeren, om in de eerste plaats de leden der commissie onzen vriendelijken dank voor hun arbeid te betuigen en voorts om aan de vergadering voor te stellen het slot der rekening van onzen Penningmeester goed te keuren.

Hiertoe wordt besloten.

De VOORZITTER : De vergadering zich met mijn voorstel vereenigd hebbende, heb ik bij dezen het genoegen onzen penningmeester, den heer Schultz van Haegen, décharge te

geven voor zijn geldelijk beheer over het afgelopen jaar, en hem tevens, namens het bestuur, onze tevredenheid en dank te betuigen voor de uitmuntende wijze, waarop hij zich in zijne dubbele betrekking van secretaris en penningmeester, van zijne verplichtingen kwijt. *(Toejuchingen.)*

V. Aan de orde is thans de verkiezing van drie leden van het bestuur, ingevolge art. 16 van het Reglement, waarbij te gelijk wordt overgegaan tot verkiezing van een lid van het bestuur in de plaats van den heer L. W. J. J. Ramaer, die bedankt heeft wegens verandering van woonplaats.

De uitslag der verkiezing is, dat herbenoemd worden met 24 van de 25 stemmen, de heeren P. M. Netscher, Jhr. Mr. V. Baud en Jhr. Mr. R. A. Klerck.

In de plaats van den heer Ramaer wordt benoemd met 19 stemmen de gep. luit.-kolonel v. h. O. I. leger G. B. Hooijer.

De heer de Wijs verkrijgt 4 stemmen en de heeren Vink en Doorman ieder 1 stem.

Op een vraag van den Voorzitter verklaren de heeren Baud en Klerck de herbenoeming aan te nemen, terwijl de Voorzitter voor zich zelven gelijke verklaring aflegt.

De heer Hooijer verklaart, op de vraag van den Voorzitter, dat hij gaarne de verkiezing aanneemt. Hij is verced door het vertrouwen der vergadering en zal met genoegen in het Bestuur zitting nemen.

Op nitnoodiging van den Voorzitter, neemt de heer Hooijer hierop plaats aan de Bestuurstafel.

VI. Het bestuur thans voltallig zijnde, is aan de orde de benoeming van een president, ingevolge artikel 18.

De heer DE WIJS stelt voor niet over te gaan tot een hoofdelijke stemming, maar bij acclamatie den heer Netscher tot Voorzitter te herbenoemen.

De VOORZITTER: Eene verkiezing op deze wijze is eigenlijk niet volkomen correct, daar zij volgens de letter van het Reglement met toegevoegen briefjes moet geschieden. In de omstandigheid evenwel, dat de vergadering mij nog slechts

eenige minuten geleden met *algemeene* stemmen tot Bestuurslid herkoos, meen ik vrijheid te kunnen vinden — mede ter voorkoming van noodeloos tijdverlies — ook *deze* herkiezing als geldig te mogen beschouwen.

Ouder dankbetuiging aan de leden voor het vertrouwen, dat zij mij weder hebben willen schenken en aan den heer de Wijs voor zijn vriendelijk voorstel, verklaar ik gaarne mij nog ditmaal met de taak van Voorzitter te willen belasten en naar mijn beste vermogen alles te blijven doen wat aan den bloei onzer Vereeniging bevorderlijk kan zijn. (*Toejuichingen.*)

De VOORZITTER; Het zal de heeren misschien zijn opgevallen, dat van de zeven leesbeurten in dit werkjaar, drie buiten 's-Gravenhage zullen worden gehouden. De reden hiervan is dat ten vorigen jare de leesbeurt te Utrecht door toevallige omstandigheden er bij is ingeschoten. Het was nu niet eerlijk de leden aldaar hiervoor te laten boeten en daarom zal thans de schade worden ingehaald. Voor de derde leesbeurt kwam Bergen-op-Zoom aan de orde, vermits het aantal leden daar boven de 50 is gestegen.

Intusschen zal echter voortaan als regel blijven, dat slechts twee leesbeurten buiten den Haag zullen worden gehonden.

VII. Aan de orde is thans de voordracht van den heer J. A. VINK, gep. kolonel van het Ned. Indisch leger over:

„Het uiteenlopende der beginselen, neergelegd in de wetten van bevordering, non-actiefstelling, ontslag en pensionneering der officieren van de landmacht hier en in Indië en die der zeemacht.”

De heer VINK:

Mijne Heeren!

Zoo als het u waarschijnlijk uit het convocatiebiljet zal gebleken zijn, ligt het in ons voornemen, heden avond eene lezing te houden over de Wetten tot regeling van de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij land- en zeemacht, wat de officieren der land-

macht betreft, zoowel die van het Nederlandsche als van het Nederlandsch-Indische leger.

Welcer, gedurende 8 jaren bij het departement van oorlog te Batavia werkzaam op het bureel, alwaar die wetten, voor zoo ver ze den Indischen officier betreffen, nagenoeg dagelijks hare toepassing vinden, kwamen wij daár, bij het vergelijken met analoge toestanden in het moederland, herhaalde malen tot de slotsom, dat al die wetten tegader op eenigo punten te veel uiteenloopen, ook daár, waar geen voldoende reden aanwezig schijnt, om den officier van de landmacht in Nederland zus, dien van de zeemacht zóó en dien van het Indisch leger wederom anders te behandelen.

Aangezien nu deze wetten moeten geacht worden, niet slechts den oeconomischen welstand van de officieren, maar ook den goeden geest van de officierskorpsen te kunnen beheerschen, komt het ons wenschelijk voor, heden avond die uiteenloopende beginselen eens van naderbij te bezien.

Wij, officieren toch, hetzij wij bij de zee- of bij de landmacht hier te lande dan wel in Oost- of in West-Indie dienen, wij dienen ééne Koningin, één Land, onder één en dezelfde vlag en wij moeten, naar het ons voorkomt, zooveel doenlijk, overeenkomstig dezelfde landswetten worden beheerd.

Het spreekt van zelf, dat, ook naar ons gevoelen, de officieren van land- en zeemacht in Nederland en huene wapenbroeders in Oost- en West-Indie in te verschillende conditie den lande dienen, om hen allen volgens gelijke wetten te doen bevorderen en pensionneeren.

Doch bij het samenstellen dier wetten kunnen althans dezelfde groote beginselen worden beleden omtrent die zaken, wier onderling verschil weinig of niets bedraagt.

Om onze bedoeling duidelijk te doen uitkomen, willen wij eens een paar voorbeelden nemen uit de militaire wereld, gegrepen *buiten* het door ons straks te betreden terrein.

Aan een cadet der landmacht, van de Koninklijke Militaire Academie te Breda, is ten plicht gesteld, om, zoolang hij zelf de chevrons van korporaal en sergeant niet draagt, aan onder-

officieren en korporaals niet slechts der landmacht, maar ook aan die der zeemacht, in het openbaar, den militairen groet te brengen: — aan den adelborst van het Koninklijk Instituut voor de Marine te Willemsoord, is die plicht *niet* opgelegd.

De adelborst van de 2e en van de 3e klasse loopt op den publicken weg dus zelfs een adjudant-onderofficier, zonder te groeten, voorbij, terwijl de cadet der landmacht aan een korporaal het eerbewijs behoort te geven.

Diezelfde cadet der landmacht maakt halt en front voor alle generaals, die hij op straat tegenkomt, terwijl de adelborst een generaal en een vlagofficier, gewoon grootende, voorbijgaat.

De Minister van Oorlog wil namelijk het eene, de Minister van Marine het andere.

Hoe bevreemdend het nu ook moge voorkomen, wat men al zoo omtrent het salueeren bij andere legers en vloten ziet, hoe, bij voorbeeld, de hooghartige Engelschman niet wil, dat in zijne koloniën, in het openbaar, de Europeesche soldaat, de blanke, van welken inférieuren rang hij ook zij, het militair salut brenge aan den geelbruinen Subadar en Jemadar, den inlandschen kapitein en luitenant —, nog meer verwondering, moet het, dunkt ons, baren, dat in één en hetzelfde Land, in Nederland, er zooveel ongelijkheid bestaat in het al dan niet groeten door land- en zee cadets, van onderofficieren en korporaals, en in de wijze, waarop zulks tegenover generaals en vlagofficieren in het openbaar geschiedt.

Een ander groot verschil bij beide categorieën adspirant-officieren wordt er gemaakt ten aanzien van het tijdstip, waarop zij aan de krijgswetten worden onderworpen.

Terwijl volgens artikel 31 van het bij Koninklijk besluit vastgestelde reglement voor de Koninklijke Militaire Akademie, de cadet der landmacht, al dadelijk bij aankomst aan die inrichting, de krijgsartikelen hebbe te onderteekenen, wordt daarentegen de adelborst gedurende diens vierjarige opleiding aan het Marine-instituut *niet* als militair aangemerkt en onderwerpt deze zich eerst aan de krijgswetten, — bij eedsaflegging —, zoodra hij den officiersrang heeft bereikt en tot adelborst van de 1e klasse benoemd geworden is.

De cadet der landmacht wordt dus bij eenig militair vergrijp, dat buiten het reglement van krijgstuicht valt, voor eenen krijgsraad gebracht, om wellicht tot eenige maanden gevangenisstraf te worden veroordeeld, terwijl om hetzelfde vergrijp de adelborst van het Marine-instituut, zoo hij al niet tot straf van het Instituut verwijderd wordt, eene disciplinaire correctie van hoogstens 14 dagen provoost belooft.

Een ander kenmerkend verschil bij land- en bij zeemacht bestaat voorts in de bepalingen omtrent het huwen, vermits bij de landmacht het huwen aan officieren van alle rangen is veroorloofd, terwijl bij de zeemacht dit niet vergund wordt aan de, aan den rang van 2den Luitenant geassimileerde adelborsten der 1e klasse en adjunct-administrateurs.

Evenmin nu, als wij kunnen bevroeden, waarom een adelborst op straat anders hebbe te groeten als een cadet, waarom de eerste 4 jaar later dan de laatste aan de militaire krijgswetten onderworpen wordt en waarom een 2e luitenant van de landmacht wel, maar die bij de zeemacht niet mag huwen, — *evenmin* kunnen wij het vatten, waarom, in de hierna te noemen gevallen, de positie der militaire officieren van land- en zeemacht in Nederland en van die in Indie, niet slechts op uiteenlopende, maar somwijlen zelfs op onderling tegenstrijdige manier gecodificeerd geworden is.

Spraken wij zoo even van de *Wetten*, die de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij de Land- en Zeemacht, zoo hier als in Nederlandsch-Indië regelen —, alvorens nog eenig artikel dier wetten in nadere beschouwing te nemen, zijn wij reeds aangekomen op het door ons bedoeld terrein van ongelijke rechtsbedeeling.

Immers de officieren van land- en zeemacht in Nederland verheugen zich in eene door de Regeering, in overleg met de Staten-Generaal tot stand gebrachte, wettelijke regeling hunner positie; die van het Nederlandsch-Indisch leger niet.

Terwijl alzoo de rechten en aanspraken der officieren hier te lande wettelijk gewaarborgd zijn, staat het koninklijk besluit, waarbij de positie van den Indischen officier geregeld is, — zij

het ook met de beste bedoelingen, voortdurend bloot aan interpretatiën, veranderingen en toevoegingen van regeeringszijde.

Deze ongelijkheid bestaat nu reeds 45 jaren, in weerwil in en buiten 's lands vergaderzaal, daartegen met klem van redenen is geprotesteerd en er voor zoover zulks is na te gaan, nog nimmer van de zijde der Regeering op goede gronden is betoogd, waarom hier met twee maten gemeten wordt.

Trouwens ook van deze plaats is op den 5^{en} Februari 1885 door den sedert ontslapen bekwamen dr. F. C. L. Wijnmalen het tegenover den Indischen officier in deze begane onrecht aangetoond en dit wel op zulk een pittige en duidelijke wijze, dat, naar het ons voorkomt, geen enkel nieuw argument bij te brengen is.

Met dit al zijn er alweder elf jaren verloop, zonder dat, voor zoover zulks blijkt, dit vraagstuk een stap nader tot eene bevredigende oplossing gekomen is.

De officieren van het Indisch leger, die, — wij zeggen het onzen generaal Knoop na —, Nederlandsch officier blijven en dus ten volle aanspraak hebben op eene regeling hunner positie bij de wet, in gelijken zin, als dit ten aanzien hunner wapenbroeders in Nederland is betracht geworden, *blijven intusschen vurig wenschen*, dat hun eindelijk recht zal worden gedaan.

De thans van kracht zijnde wetten op de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren van de zee- en landmacht in Nederland kwamen den 28^{en} Augustus 1851 tot stand en werden sedert herhaaldelijk gewijzigd.

Ten aanzien der officieren van het Nederlandsch-Indisch leger werd eene »Regeling» van de bevordering, het ontslag en het op nonactiviteit stellen bij Koninklijk Besluit van den 24^{en} November 1859 en eene »Regeling» op het toekennen van pensioenen bij Koninklijk Besluit van 1 December 1879 gearrestceerd.

Vergelijken wij thans allereerst de onderscheiden voorschriften omtrent het bevorderen der officieren.

Al dadelijk valt het op, dat voor den officier van de land- en de zeemacht in Nederland voor elken rang een minimum-diensttijd geëischt wordt, alvorens hem tot den naastvolgenden hoogerem rang te doen opklimmen en dat dit beginsel *niet* geldt den officier van het Indisch leger.

Zoo bepalen de wetten voor de officieren hier te lande o. a., voor vrede-tijd:

dat de officier, om tot kapitein (luitenant ter zee 1e klasse) bevorderd te worden minstens 8 jaar als luitenant (adelborst der 1e klasse en luitenant ter zee der 2e klasse) moet hebben gediend, en dat de minimum-diensttijd, in den kapiteinsrang 4 en die in alle hoogere rangen door te brengen, 2 jaren zij.

Deze tijdruimten worden in oorlogstijd tot op de helft teruggebracht.

De extraordinaire bepalingen omtrent de bevorderingen der officieren van den militairen geneeskundigen dienst, b.v., dat officieren van gezondheid der 2e klasse bij de marine na 4 jaren dienst bevordering kunnen maken, blijven hier buiten beschouwing.

Neemt men nu kennis van de overwegingen, die er toe hebben geleid, om zoodanige beginselen in de wetten hier te lande op te nemen, namelijk: *dat elk officier, alvorens hem te doen bevorderen in elken rang een zekeren tijd moet hebben gediend, niet alleen om zich met de aan dien rang verbonden verplichtingen bekend te maken, maar ook om zich voor den hoogerem rang voor te bereiden*, dan mag toch voorzeker de vraag gesteld worden, waarom die gezonde argumentatie in der tijd niet evenzeer tegenover de officieren van het Indisch leger is gevolgd.

Het is nog niet zoo heel lang geleden, dat bij het Oost-Indisch leger een Luitenant-kolonel der artillerie binnen 15 maanden tijds drie opvolgende promotiën maakte, dat een ritmeester van de cavalerie binnen ééne maand tijds tot luitenant-kolonel opklimde, dat een 2e luitenant van de genie binnen de 2 jaar tot 1er luitenant en rekenende van af den datum zijner benoeming als 2e luitenant, binnen de 6 jaar den rang van kapitein verkreeg.

Wil men nu ook al aanvoeren, dat het Indisch leger in

zijnen aard niet weinig verschilt van dat in Nederland, dewijl in tegenstelling met wat men daarvan hier te lande pleegt te zien, de oorlogstoestand in Indië, althans voor een deel van het leger aan de orde van den dag is en voorts beweren, dat voor zoodanig leger als het Indische, de bepalingen omtrent het bevorderen van officieren uiteraard minder eug behooren te zijn, dan nog wordt daarmede niet gebillijkt, dat men in Indië officieren doet bevorderen, *zonder eenige limite van diensttijd*, terwijl eene limite wel bestaat voor officieren van leger en marine in Nederland, ook dan zelfs als zij op voet van oorlog zijn.

Begeven wij ons thans verder op weg. De bevordering bij de landmacht in Nederland van 2^{en} Luitenant tot 1^{en} Luitenant en van 1^{en} Luitenant tot Kapitein geschiedt volgens de wet voor $\frac{5}{6}$ deel der openvallende plaatsen, *naar ouderdom in rang*; het overige $\frac{1}{6}$ deel *kan* worden aangevuld *bij keuze*.

Volmaakt hiermede stemmen overeen de wetsbepalingen, die de bevorderingen regelen van adelborst der 1e klasse tot luitenant ter zee der 2e klasse en van laatstgenoemden rang tot luitenant ter zee der 1e klasse.

Bij het verder voorschrijven, hoe bij leger en marine de bevorderingen in de overige rangen zullen plaats vinden, met name hoe de hoofdofficiersrang en zullen worden aangevuld, houdt de eenstemmigheid eensklaps op.

Terwijl namelijk bij het leger de bevorderingen tot rangen boven dien van kapitein, volgens de wet, behooren plaats te vinden uit de meest geschikten van den naastvoorgaanden rang, moeten bij de zeemacht de vacatures in den rang van kapiteinluitenant, minstens voor $\frac{3}{4}$ deel en die in den rang van kapitein ter zee minstens voor $\frac{2}{3}$ deel *naar ouderdom van rang* worden aangevuld.

Van waar dit kenmerkend onderscheid?

De zoogenaamde gewisselde stukken uit den tijd, toen beide wetsontwerpen voor land- en zeemacht in de Tweede en Eerste Kamer nu 45 jaar geleden, in behandeling kwamen —, wij bedoelen: de Koninklijke Boodschap, de wetsontwerpen zelve. memoriën van toelichting, verslagen der commissie van rapporteurs, me-

moriën van beantwoording met bijlagen, nota's en wijzigingen en ten slotte de openbare beraadslaging over de beide wetsontwerpen, zouden dit ons moeten doen kennen.

Zulks is intusschen het geval niet: naar onze meening althans zijn de toen aangevoerde motieven, waarom de Regeering bij de benoeming van hoofdofficieren der landmacht anders dan bij die der zeemacht wilde te werk gaan, verre van klemmend.

Van *die* meening waren trouwens ten jare 1851 ook eenige Kamerleden, naardien wij in het Verslag der Commissie van Rapporteurs daaromtrent vinden opgeteekend: »dat eenige Leden niet voldingend achtten de door de Regeering aangevoerde motieven, waarom zij bij benoeming van marinehoofdofficieren in hare keuze minder vrij moest zijn dan bij het benoemen van hoofdofficieren bij het leger" en voorts »dat diezelfde Kamerleden integendeel van meening waren, dat er aanleiding genoeg bestond, om de officieren der zeemacht in dit opzicht met die der landmacht minstens gelijk te stellen."

Slaan wij thans eens op de memoriën van toelichting der beide ministers, van dien van oorlog en van marine, dan lezen wij ter aanbeveling van het uitsluitend bij keuze bevorderen van de hoofdofficieren der landmacht het navolgende: «heeft men tot en met den rang van kapitein of ritmeester ingesloten, de rechten of aanspraken van eenen cervollen ouderdom in rang gaarne erkend en doen gelden, ten aanzien van de bevorderingen tot en in de hoogere rangen heeft men een ander beginsel moeten volgen. De betrekking van hoofdofficier toch is over het algemeen van dien aard en van dat gewicht, dat in de keuze daartoe niet met te veel omzichtigheid kan worden te werk gegaan", terwijl ter aanprijzing van het marinesysteem de Minister van Marine het navolgende aantekende: »de bevorderingen tot kapitein-luitenant en tot kapitein ter zee zijn in artikel 13 op $\frac{3}{4}$ en $\frac{2}{3}$ naar ouderdom in rang en hoogstens $\frac{1}{4}$ en $\frac{1}{3}$ bij keuze gesteld, hetgeen afwijkt van de bepaling voor de bevorderingen tot hoofdofficier bij het leger, in het ontwerp van het departement van oorlog, volgens welke die bevorderingen, zonder nadere bepaling, uit de meest

»geschikte officieren van den naastvoorgaanden rang geschieden.
 »Het wordt geoordeeld bij de bevordering der zeeofficieren tot
 »den rang van hoofdofficier, aan te groote moeielijkheid onder-
 »worpen te zijn, hierin eene zoo onbepaalde ruimte aan het
 »bestuur over te laten; eensdeels is het niet wel mogelijk altijd
 »met voldoende juistheid uit de rapporten over de meerdere
 »of mindere geschiktheid der officieren, in ondergeschikte ran-
 »gen dienende, tot het voeren van het bevel over 's Rijks
 »schepen te kunnen oordeelen, om daarop steeds eene keuze
 »der *meest geschikten* stellig te kunnen gronden en alzoo de
 »bevordering naar ouderdom in rang geheel op zijde te stellen,
 »ten andere is het te vreezen, dat zoodanige ruimte in de
 »keuze voor bevordering tot hoofdofficier bij de marine, voor
 »de krijgstucht nadeelige gevolgen zal kunnen hebben.

»De schepen van den Staat zijn te dikwijls in afgezonderden
 »toestand op zee, de bevelvoerende officier staat alsdan op zich
 »zelven, hij behoort in den regel en in zekere mate, zoowel in
 »zijne ancienneteit en in, door jaren dienst verkregen bekwaam-
 »heid en ondervinding, als in gestrengheid der krijgswetten
 »den steun voor zijn verheven standpunt gevorderd, te vinden.”

Bij aandachtige overweging nu van het hiervoren geciteerde,
 wil het ons voorkomen, dat nagenoeg de gansche redeneering
 van den marine-minister even goed te volgen is *tegen* het bij
 keuze bevorderen van hoofdofficieren der landmacht als dat-
 gene, wat door den Minister van Oorlog ter verdediging van
 zijn stelsel werd aangevoerd, zou te pas te brengen zijn *ten*
gunste van het bevorderen bij keuze van marinehoofdofficieren.

Immers niet slechts voor een marine-minister, maar ook voor
 een minister van oorlog moet het niet wel mogelijk zijn, altijd
 met voldoende juistheid uit de rapporten over de meerdere of
 mindere geschiktheid der officieren, in ondergeschikte rangen
 dienende, tot het voeren van een hoofdofficierscommando te
 kunnen oordeelen, om daarop steeds eene keuze der *meest ge-*
schikten stellig te kunnen gronden, terwijl al verder het marine-
 argument, dat eene bevordering bij keuze in de hoofdofficiers-
 rangen voor de krijgstucht nadeelige gevolgen zou kunnen
 hebben, ons erchtens bij de marine niet lichter, maar ook

niet zwaarder behoeft te wegen dan bij de landmacht, — een argument trouwens, waartegen wel wat in te brengen is.

Als toch de krijgstucht onder de zeeofficieren goed is, waaraan niet valt te twifelen, dan is het moeielijk te vatten, waarom een onder officier bij de landmacht *wel*, doch die bij de zeemacht *niet*, naar behooren zou kunnen dienen onder den voormaligen jongere, die door grootere bekwaamheid en meerdere geschiktheid, hem in promotie over het hoofd gegaan is.

Ten slotte zou, naar onze meening, evenzeer voor een naar ouderdom in rang benoemd hoofdofficier der landmacht zijn te pas te brengen des marineminister's woorden, dat zulk een hoofdofficier in den regel en in zekere mate, zoowel in zijne ancienniteit en in door jaren dienst verkregen bekwaamheid en ondervinding, als in de gestrengheid der krijgswetten den voor zijn verheven standpunt gevorderden steun moet vinden.

Wij houden het er dan ook voor, dat al dat schermen met woorden, ten jare 1851, slechts gediend heeft, om een schijn van gegrondheid te geven aan ontwerpsbepalingen, die elke minister voor zich, zóó en niet anders wenschte geredigeerd te zien.

Lezen wij toch uit dezelfde Memorie van toelichting, waarom de minister van marine in elk geval een zeker procent zijner officieren bij keuze moest kunnen doen bevorderen —, niet minder dan $\frac{1}{16}$ der luitenants ter zee, $\frac{1}{4}$ der kapiteinluitenants en $\frac{1}{3}$ der kapiteins ter zee, wel te verstaan: *»om in het belang van den dienst bekwame en kundige officieren »boven andere minder geschikten tot hoogere rangen te doen opklimmen en» (let wel!) daarenboven zijn officieren tot heilzamen »naijver op te wekken*, dan komt het ons, nu 45 jaar later, wel wat vreemd voor, dat in al dien tijd nog nimmer een zee-officier bij keuze is bevorderd geworden.

Die heilzame naijveropwekkerij schijnt dus bij het marine-departement, nadat zij, om een betoog te leveren, dienst gedaan had, meteen in 1851 voor goed, te zijn opgeborgten geworden.

Trouwens ook bij de landmacht heeft geen enkele minister ook slechts bij benadering gebruik gemaakt van de vele ruimte, hem bij de wet, tot bevordering bij keuze, gelaten.

Eenige zeer weinige gevallen per jaar, meestal dan nog slechts die betreffende oude luitenants met een 16 à 17jarigen officiersdiensttijd achter zich —, officieren alzoo, die wel beschouwd, bij eene doelmatige organisatie reeds sedert een paar jaar te voren naar ouderdom van rang tot kapitein hadden moeten bevorderd zijn —, bewijzen alleen, dat de bepaling betreffende het bevorderen bij keuze, niet bij de landmacht, als bij de zeemacht een volslagen ledig wetsartikel is.

Bij alle verschil in redactie tusschen de betrekkelijke wetsartikelen bij land- en zeemacht betreffende de wijze van aanvulling der hoofdofficiersplaatsen, is alzoo de wijze waarop inderdaad de vacaturen bij beide deelen onzer militaire macht sedert 1851 werden aangevuld, *nagenoeg* gelijk.

Beide ministers, houden zich, die van marine altijd, die van oorlog in den regel aan de bevordering naar ouderdom van rang, voor zoo ver de aan de beurt voor bevordering zijnde officier, door hem, minister, voor den naastvolgenden hooger rang volkomen geschikt geoordeeld wordt.

Deze wijze van bevorderen nu geschiedt eveneens bij het Nederlandsch-Indisch leger, doch is daar geheel in overeenstemming met hetgeen daaromtrent in de »Regeling» bepaald is.

In die Indische »Regeling» toch is geene de minste sprake van al die in de wetten hier te lande voorkomende breuken van $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{4}$ en $\frac{1}{3}$, om aan te geven, welk deel der officiersvacatures bij keuze kan worden aangevuld.

Alléen om bij het Indisch leger den weg tot bevordering bij keuze niet geheel af te sluiten is in artikel 5 der »Regeling» een volzin opgenomen, volgens welken van de gewone wijze van bevorderen kan worden afgeweken tot belooning :

1°. van een schitterend wapenfeit of van eene uitstekende militaire daad en

2°. van buitengewone militaire talenten, gebleken uit daden of geschriften, gepaard aan uitstekenden dienstijver en een loffelijk gedrag,

een voorschrift, waarvan — voor zoover wij ons dit herinneren — in de laatste 15 jaar slechts 3 keeren is gebruik gemaakt geworden.

Het zou wellicht hier de plaats kunnen zijn, om een betoog te houden voor eene mildere bevordering bij keuze dan wel voor die, uitsluitend naar ouderdom van rang.

Onze militaire litteratuur is echter zoo rijk aan »les pour et les contre” van beide bevorderingstelsels, dat het een onbegonnen werk moet heeten, nog naar spiksplinternieuwe argumenten te gaan zoeken.

De zaakrijke brochure, ten titel dragende: »Over het bevorderen van officieren” van den oud-kapitein Kleijn, het over hetzelfde onderwerp handelend opstel van den gepensioneerden majoor Glasius, voorkomende in zijn Nationaal-militaire Ver-
toogen, nu laatstelijk nog het in den Militairen Gids geplaatste artikel van den gepensioneerden kolonel Boonacker, in antwoord op een artikel van eenen ongenoemde, die op ruime schaal bij keuze wenschte te zien bevorderen, en tal van andere opstellen hebben voorlang reeds het volle licht in deze doen schijnen.

In theorie, dit sta vast, is er blijkbaar heel veel voor het bevorderen bij keuze te zeggen, doch in de praktijk schijnen er ten allen tijde zooveel voetangels en klemmen te liggen, dat de opeenvolgende ministers van marine in het geheel niet en die van oorlog slechts zeer onkele malen er over zijn te spreken geweest.

Wij willen intusschen niet van dit onderwerp afstappen, zonder een enkel woord te zeggen over de inrichting der leggers-conduitelijsten, welke op de militaire carrière van den officier van overwegenden invloed zijn. Had men nog niet lang geleden bij het leger hier te lande liefst een legger-conduitelijst, ingericht voor den tijd van 10 jaar, thans is deze veranderd in eene van 5 jaar, gelijk die ook bij het Indisch leger in gebruik is. Die 5 jaarlijksche leggers-conduitelijst, nu moeten o. i. nog meer ingekrompen worden, zooal niet geheel verdwijnen.

Door die leggers toch komen in Nederland de minister van oorlog en in Indië, de legercommandant wellicht niet te weten dat onbevanging oordeel van den corps-chef over zijne onderhebbende officieren, gelijk dit zou behooren te zijn.

De luitenant, die het éne jaar wat traag bleek in de vervulling van zijne dienstplichten, blijft veelal nog eenige jaren

aan dat euvel mank gaan, ook dan als zijn dienstijver niet minder is dan die van een goed gesignaleerd officier.

Blijven de kwalen en gebreken veelal in den legger-conduitelijst te lang hangen, aan de andere zijde werkt even onverdiend eene aanvankelijk gunstige beoordeeling te langen tijd nà.

Wij zouden tot bewijs hiervan vele staaltjes kunnen bijbrengen en bepalen ons nu maar tot deze ééne mededeeling, dat wij nu 5 jaren geleden een kapitein moesten beoordeelen, in wiens legger-conduitelijst sedert 16 jaar vermeld stond, dat hij eenige kennis van de Javaansche taal bezat, terwijl de officier er tittel nog jota ooit van af geweten had.

Alle chefs, onder wie hij in dien tusschentijd gediend had, (minstens een dozijn) hadden naar het schijnt die onjuistheid eenvoudig nageschreven, zonder zich van die Javaansche studie in het minst te vergewissen.

Die naschrijverij nu, dat »conform», dat »alsvoren» dat »zich refereeren aan de beoordeeling van vorige chefs bestaat *niet* bij onze zeemacht omdat men daar eenvoudig geen leggers-conduitelijst kent.

Ieder commandant van een schip weet derhalve niet, welke officieren hij aan boord krijgt en is dus wel genoodzaakt een *eigen* oordeel over zijn officieren uit te brengen.

Zoo nu zou het o. i. ook bij de landmacht kunnen zijn, een maatregel, waardoor in Nederland de minister van oorlog, en in Indië de legercommandant meteen vrij wat beter hunne commandeerende officieren zouden kunnen beoordeelen, dan thans inderdaad het geval is, terwijl deze laatsten, — de korps-chets —, voor de noodzakelijkheid zouden staan, ten einde bij een over hen uit te brengen beoordeeling geen flaters te begaan, nog dieper dan thans door te dringen in het karakter, de wijze van dienen, de bekwaamheden etc. hunner officieren.

Bezien wij thans eens van nabij de regelen omtrent de aanspraken op bevordering der op nonactiviteit gestelde officieren, die leden zijn der Staten-Generaal.

Volgens artikel 9 der wet op de bevordering, der officieren van de landmacht, behoudt de officier van het Nederlandsche

leger, die lid der volksvertegenwoordiging is, in zijnen rang voor onbepaalden tijd, zijn aanspraken op bevordering, terwijl volgens artikel 15 der wet van 6 April 1871 die tijd voor den zeeofficier slechts tot 4 jaren beperkt is.

Deze op 4 jaren gestelde grens houdt zeker verband met de overige bepalingen omtrent het al dan niet bevorderen van in sedentaire betrekkingen geplaatste zeeofficieren —, bepalingen, die ook al weer vreemd genoeg! in hare soort bij het leger ten eenenmale worden gemist.

Ten aanzien van den officier van het Indisch leger, schijnt men eenvoudig van de voronderstelling uitgegaan te zijn, dat deze wel nimmer als kamerlid zal verkozen worden; in de regelen op de bevordering komt althans omtrent zijne aanspraken op bevordering niets voor, terwijl in de voorschriften der non-actiefstelling eveneens is achterwege gelaten de in de Nederlandsche wetten opgenomen bepaling, dat de zoodanige officieren worden op nonactiviteit gesteld.

Een beroep ten deze op artikel 96 onzer grondwet, gaat voor den Indischen officier, die lid der Kamer wordt, onzes inziens niet op.

Schrijft dit artikel voor, dat »krijgsliden in werkelijken »dienst, het lidmaatschap van eene der beide Kamers aanvaardende, gedurende dat lidmaatschap van rechtswege op nonactiviteit komen, artikel 2 en artikel 122 dierzelfde wet geven duidelijk aan, dat in deze de grondwet niet op den officier van het Indisch leger is toepasselijk te achten.

Terwijl toch artikel 2 der grondwet zegt, dat, — voor zoo ver het tegendeel niet blijkt —, de wet alleen voor het Rijk in Europa verbindende is, lezen wij in artikel 122 nagenoeg hetzelfde, namelijk, dat de wetten alleen het Rijk aangaan, voor zoo ver er niet in uitgedrukt staat, dat zij ook voor de kolonien en bezittingen in andere werelddeelen verbindend zijn.

Een officier van het Indisch leger, tot lid der Staten-Generaal verkozen wordende zou dus, als de Regeering hem niet bij extraordinairn maatregel uit den impasse hielp, voor het dilemma staan: ontslag vragen uit den militairen dienst of bedanken voor het lidmaatschap der Kamer.

Om der volledigheidswille stippen wij hier even aan, dat,

punt 16, 1r C van tarief N° 1/a, behoorende bij het Indisch administratiereglement aangeeft, dat nonactiviteitstraktement zal worden genoten door tijdens buitenlandsch verlof, op nonactiviteit gestelde officieren van het Indisch leger.

Behalve dat nu zulk een administratief voorschrift alleen gewaagt van een officier-verlofganger, voorziet dit stuk ten eenenmale niet in het recht, om een tot Kamerlid verkozen, actief dienend officier op nonactiviteit te stellen, terwijl bovendien in de voorschriften op de bevordering, niet zijn promotie-aanspraken geregeld zijn.

De voorschriften ter zake zijn dus bij de land- en zeemacht in Nederland ongelijk en bij het Indisch leger onvolledig.

Artikel 11 der wet op de bevordering der officieren bij de landmacht in Nederland schrijft voor, dat officieren, die om andere redenen als in artikel 10 vermeld, op nonactiviteit gesteld worden, hunne aanspraak op bevordering verliezen, in zoo verre namelijk, dat de tijd, gedurende welken zij nonactief geweest zijn, afgetrokken wordt van dien, welke den onderdom van hunnen rang bepaalt, wanneer zij weder in werkelijken dienst worden gesteld.

Een alleszins billijke maatregel.

Zoo handelt men ook bij de zeemacht.

Een officier, die voor zijn puur genoeg, nonactiefstelling vraagt, behoort het voordeel te derven, om gedurende den tijd zijner nonactiviteit, gelijkelijk met zijn kameraden, in rangorde op te klimmen.

Niet alzoo echter bij het Indisch leger —, de éénstemmigheid bij de drie departementen ware dan inderdaad verrassend.

Een officier van het Indisch leger, die buiten bezwaar van den laude nonactief wordt en het gedurende 1 jaar of langer eens in de suiker of de koffie probeeren wil, klimt, *zoolang hij niet aan de beurt van bevordering komt*, gelijkelijk in de ranglijst, met de overige officieren van zijn wapen.

Ware nu de Indische »Regeling» op de bevordering in eene wet vervat, dan zouden wij door de gewisselde stukken betreffende die wet en de in de Kamers ter zake gevoerde beraad-

slagingen, wellicht tot de wetenschap komen, waarom ook hier wederom met zoo ongelijke maat gemeten wordt.

Thans echter is dit ons niet mogelijk; de toelichtingen van den Minister van Koloniën op de Indische »Regeling» zijn in eene geheime Memorie vervat, waarvan de inhoud ons niet bekend is.

Om aangaande de positie van den Indischen officier, die buiten bezwaar van den lande nonactief is, niet te worden misverstaan, zij hier er aan herinnerd, dat een zoodanig officier, staande zijne nonactiviteit, alleen geen bevordering mag maken.

Wil de hier bedoelde officier dus geen enkel nadeel bij zijne nonactiefstelling belooopen, dan hebbe hij slechts voor eene weder in actieven dienst herstelling, zich aan te melden korten tijd vóór hij aan de beurt voor bevordering komt.

Wij kunnen de hoofdstukken, die de bevordering regelen, thans ter zijde leggen en in beschouwing nemen, die welke over het ontslag van officieren handelen.

Men wane echter niet, dat onze stof meteen uitgeput is, om alle ongelijkheid in onze voorschriften op de bevordering te behandelen; de artikelen o. a., die den ouderdom van rang bepalen en die voorschrijven, hoe de bevordering gaan zal van de officieren, die op 's Konings machtiging zich tijdelijk in vreemden dienst bevinden of voor wat de Indische officieren betreft, van hen, die diensten verrichten, vreemd aan den militairen dienst bij de landmacht in Indie, — al die bepalingen zouden ons gelegenheid te over geven, om ze eens van meer nabij te bezien.

Wij dienen ons echter een weinig te bekorten en zullen daarom de verschillen van minder ingrijpenden aard stilzwijgend voorbijgaan.

In onze wetten op de bevordering is er intusschen nog eene zaak, die bepaalde bespreking vereischt, wij bedoelen het alleen voor de zecofficieren geldend voorschrift, om in de twee laagste officiersrangen examens voor den hoogereren rang af te leggen.

Bij de landmacht, zoo in Nederland als in Indie is daarvan geene sprake, bij de marine echter moet de adalborst der 1e

klasse en de luitenant ter zee der 2e klasse met goeden uitslag een examen passceren, wil hij te eeniger tijd bevordering maken.

Wij moeten thans even de memorie van toelichting van den minister van marine ten jare 1851 opslaan, om de argumenten van dat examen — doen te leeren kennen en lezen daar, dat *»de examens der subalterne officieren een onmisbaar vereischte zijn, als waarborg, dat zij de noodige kennis en bekwaamheid in hun vak bezitten en om de voortdurende beoefening der wetenschap en het aankweken van meerdere kennis en van practische bekwaamheden te verzekeren.»*

Volgens het verslag der Commissie van Rapporteurs werd op deze argumentatie door de Leden der Kamer niet ingegaan, maar stelden, vreemd genoeg, ter andere zijde de Kamerleden ook geene vraag aan den minister van oorlog, of dan een zoodanige waarborg, zooals de minister van marine voor *zijn* officieren verlangde, niet evenzeer voor de 2e en 1e luitenants van het leger noodig was.

Immers van tweeën, één.

Of de examens van officieren in de laagste twee subalterne rangen zijn nuttig en noodig bij het leger als bij de marine —, of men late die examens voortaan ook bij de zeemacht achterwege.

Wij voegen in éénen adem hier aan toe, dat wij het nut van die examens bij de zeemacht geenszins onderschatten, al ware het alleen om den drang tot studie, welke zij veroorzaken; wij bepleiten hier echter niet zoo zeer de opportuniteit, doch meer de billijkheid van den maatregel.

Naar onze zienswijze nu komt het niet wel billijk voor, dat men van de zeeofficieren wel en van de landofficieren geen examens eischt, om in de subalterne rangen bevordering te maken en zijn wij al verder de meening toegedaan, dat al wat de minister van marine ten jare 1851 ten gunste dier examens aangevoerd heeft, ten volle ook voor de officieren van het leger opgaat.

Het particularisme, van tijd tot tijd den departementen van marine en oorlog eigen, speelt wellicht ook hier zijn parten.

Datzelfde particularisme is, meenen wij, mede te onderkennen in den nog niet lang geleden bij Koninklijk besluit van 18 Juni

1894, n°. 70 bij de zeemacht in het leven geroepen maatregel, om een adelborst van de 1e klasse, na 4 jaren dienst als zoodanig, tot luitenant ter zee der 2e klasse te doen bevorderen, ook dan als er in dien hooger rang geen vacatures zijn, terwijl bij de landmacht het van minder gewicht schijnt, of de 2e Luitenant langer dan 4 jaar in dien rang blijft.

Datzelfde particularisme, om nu eens een enkelen greep *buiten* ons onderwerp te doen, is mede oorzaak, dat de Staat, aan één der officieren van gezondheid van de zeemacht in een onzer zeehavens, boven het dezen aankomend jaarlijksch traktement, sedert 1886 eene toelage van f 300.— per jaar toekent, om daarvoor eenige zieke krijgsknechten te land, — eene compagnie vestingartillerie geneeskundig te behandelen, in stede dat hier de staat aan zijn militaire artsen eenvoudig ten plicht stelt, *des vereischt* elken zieken militair te land of te water hulpe te verschaffen.

Thans het ontslag.

De bepalingen, volgens welke officieren van het leger in Nederland *niet eervol* kunnen ontslagen worden, wijken op enkele punten beduidend af van die der zeeofficieren.

Zoo kunnen de eersten uit den militairen dienst ontslagen worden, wegens het aangaan van een huwelijk zonder 's Konings toestemming, terwijl sedert 25 jaren die bepaling voor de zeeofficieren opgeheven is.

Toen namelijk in 1871 de wet op de bevordering en het ontslag der zeeofficieren op vele punten wijziging onderging, wist een der kamerleden —, de Heer van Eck, tegen den zin van den minister van marine Brocx, met eene meerderheid van 22 stemmen een amendement te doen aannemen ten gevolge waarvan de officieren der zeemacht, niet langer, om te huwen, aan de hier bedoelde strafbepaling onderworpen zijn.

Op eene door den Heer de Roo van Alderwerelt aan den minister van oorlog, den generaal Engeltaart gedane vraag, of deze nu ook diezelfde beperkende bepaling omtrent het huwen voor de officieren der landmacht zou willen opheffen werd ontkennend beantwoord en bleef alzoo het voorschift in quaestie voor de landmacht bestaan tot op dezen dag.

Al verder kunnen *niet* de landofficieren, maar wel de zee-officieren, na advies van eenen raad van onderzoek, een niet-*eervol* ontslag bekomen wegens onbekwaamheid en gebrek aan kunde en het op den duur niet voldoen aan de gevorderde examens, — een voorschrift dat mede wel eens nader mag worden gezien.

Een officier toch van het leger, die door afstomping zijner geestvermogens ten leste wegens onbekwaamheid niet meer voor zijnen tegenwoordigen rang geschikt is, wordt wegens lichamelijke ongeschiktheid voor den actieven dienst afgekeurd en verlaat derhalve de gelederen met een *eervol* ontslag, onder toekenning van pensioen.

Een zeeofficier is er echter veel minder aan toe en kan zelfs deswege voor eenen raad van onderzoek komen, om ten slotte *met* of *zonder* onderstand, 's lands dienst *niet-eervol* te verlaten.

De officier van het Indisch leger heeft intusschen de meeste extra-ordinaire kansen, om op niet-*eervolle* wijze uit de gelederen verwijderd te worden, te weten:

- a.* als hij voor de openbare rust gevaarlijk is;
- b.* wegens deelneming aan vereenigingen en vergaderingen van staatkundigen aard;
- c.* wegens overtreding der verordeningen tot handhaving van het eigendomsrecht van den staat op de gouvernementsarchieven in de koloniën en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen; en
- d.* wegens het aangaan van schulden in haren oorsprong beneden de waardigheid van den rang van officier of wegens het aanhoudend maken van schulden, tengevolge van verkwisting of andere vrijwillige handelingen.

In hoeverre nu de drie eerstgenoemde extra-ordinaire kansen bepaaldelijk zijn noodig te achten voor den officier van het Nederlandsch-Indisch leger en niet voor dien van leger en vloot hier te lande is wel te verklaren, doch niet te verdedigen; in geen geval echter achten wij het noodig, dat de Indische officier een extra artikeltje krijgt, om hem van het schuldenmaken af te houden.

De tijd toch, dat voor den Indischen officier hierin speciale voorziening *scheen* noodig te zijn, licht reeds verre achter ons.

En wat voorts de andere hiervoren genoemde gevallen betreft, zijn deze op de keper beschouwd, voor den Indischen officier *evenmin* of wil men, *evenzeer* noodig als voor den officier in Nederland.

Immers als het mag onbestaanbaar heeten, dat een officier in Nederland aan revolutionaire woelingen deelneemt of anarchistische vergaderingen bijwoont, dan gaat het toch waarlijk niet aan, om deze speciaal voor den militair, groote ondengden wel bij het Indisch officierskorps aanwezig te onderstellen.

De officieren van het leger en de marine, in Nederland toch moeten geacht worden moreel niet lager, maar ook niet hooger te staan dan de officieren van het Indisch leger.

Wil men ons wijzen op de omstandigheid, dat de officierskorpsen bij leger en vloot, in Nederland, uitsluitend uit landskinderen bestaan, terwijl bij het Indisch leger nog altijd een zeker procent vreemdelingen in den officiersrang dienen, dan nog zouden de hier bedoelde extra-strafbedreigingen niet wel te billijken zijn, nu toch die officieren-vreemdelingen eene gelijke waardering, als alle anderen ten zeerste verdienen.

Hunne geschiedenis bij de Indische armee is zonder smet of vlek, hunne namen prijken nagenoeg op elke bladzijde onzer Indische krijgsgeschiedenis, waar daden van trouw en van moed opgeteekend staan.

Wij moeten thans even eene schrede terug naar artikel 30 § 1, *e*, van de Indische regeling, welk artikel sedert 1 Januari 1880 aan den Gouverneur-Generaal het recht toekent, officieren van het Indisch leger, ongeacht den duur van hunnen diensttijd, eervol uit de gelederen te ontslaan, wanneer zij door eenen raad van onderzoek zijn vrijgesproken geworden.

Deze bepaling komt niet voor in de wetten der officieren hier te lande, over welker gemis deze wel niet droevig zullen zijn, nu toch zulk een voorschrift tot groote willekeur kan aanleiding geven van de zijde van het administratief gezag.

De geest van dat artikel druischt bovendien in tegen de

redenen, die in 1851 aanleiding gaven om voor de officieren raden van onderzoek in het leven te roepen.

Die raden van onderzoek toch werden ingesteld, omdat de regeering, zoo sprak zij in die dagen, in het eergevoel, het plichtsbesef en de vaderlandsliefde van den officier, in het algemeen, genoegzame waarborgen verklaarde te hebben, dat geene adviezen daarmede immer in strijd zouden zijn en dat geen officier in het leger zou worden geduld, die óf in 's Rijks belang, óf in het belang van de eer van den officiersrang daaruit zou behooren te worden verwijderd.

Oordeelde aldus de Minister van Oorlog ten jare 1851 in de betrekkelijke memorie van toelichting, ook zijn ambtgenoot van marine sprak in die dagen even hoopvol over de in uitzicht zijnde werking der te creeëren raden van onderzoek, die volgens 's ministers eigen woorden, voortaan den officier tegen alle willekeur van de zijde van het administratief gezag zouden waarborgen.

Is het, — zoo vragen wij --, nu wel te billijken tegenover de officieren van het Indisch leger, dat in *hun* eergevoel, *hun* plichtsbesef en *hunne* vaderlandsliefde de Regeering niet diezelfde waarborgen schijnt te kunnen vinden, welke zij wel heeft in die der officieren van leger en vloot hier te lande?

Letten wij thans eens op de zeer ongelijke samenstelling der raden van onderzoek bij de drie verschillende departementen.

Die bij de landmacht, zoo hier als Indië bestaat uit 7 leden, die bij de marine slechts uit 5.

Terwijl bij leger en vloot hier te lande, de aanwijzing der leden van den raad plaats vindt *bij loting*, nemen bij het Indisch leger steeds daarin zitting de oudsten in rang van de te Weltevreden garnizoen houdende officieren.

Men wane evenwel niet, dat ten jare 1851 de minister van marine eenstemmig met den minister van oorlog van oordeel was, dat de aanwijzing der leden bij loting zou plaats vinden: in het marine-ontwerp van wet was integendeel de bepaling opgenomen, dat de leden door hem, minister zouden worden benoemd.

Als reden daarvoor teekende Zijne Excellentie het navolgende aan: »bij de zeemacht is de wijze van samenstelling van een raad van onderzoek, zooals die in het wetsontwerp van het departement van oorlog is voorgedragen, namelijk door loting uit een ruim aantal officieren, hoe wenschelijk anders ook voor de onpartijdige behandeling der zaak —, echter niet mogelijk, daar, dewijl de schepen meestal voor de dienstuitoefening wijd uiteen verspreid zijn, er slechts zeldzaam, zowel hier te lande als in de verschillende stations buiten 's lands een genoegzaam aantal officieren zoude kunnen worden bijeenverzameld, om zoodanige loting te kunnen doen.

»Men is dus gedwongen geworden," aldus vervolgt de minister om de samenstelling van den raad door *benoeming* te doen plaats grijpen, waartegen evenwel eenige bijzondere bepalingen, zooals het afleggen van den eed en dat geene officieren van hetzelfde schip, waarop de beschuldigde officier is dienende, mogen worden benoemd, zijn daargesteld, om de meest mogelijke onpartijdigheid in de beoordeeling te verzekeren."

Eenige Kamerleden protesteerden echter tegen deze, bij de landmacht vergeleken, geheel afwijkende marineregeling.

Over het algemeen toch konden die leden, blijkens het verslag der commissie van rapporteurs, de gegrondheid der redenen niet beamen, die de regeering aangevoerd had tot rechtvaardiging der afwijkingen voor de zeemacht van de bepalingen, zooals die voor het leger waren voorgesteld en verlangde men onder anderen, dat een raad van onderzoek ook bij de zeemacht uit 7 leden zou bestaan.

De kamerleden klopten intusschen aan eene doovemansdeur, de minister bleef bij hetgeen hij voorgesteld had en eerst nadat omtrent alle verschilpunten in de Tweede Kamer wijdloopig was beraadslaagd, werd met eene groote meerderheid van stemmen een amendement Ter Bruggen Hugenholtz aangenomen, dat onder meer andere zaken ook de loting beval.

Het aantal leden van den raad van onderzoek bleef echter op 5 bepaald.

Zooals reeds gezegd werd, is bij het Indisch leger in die gevallen van geene loting sprake, de oudsten in rang van de te

Weltevreden garnizoen houdende officieren zijn daar als het ware vaste leden van den raad.

Nog zoo lang niet geleden waren een majoor-magazijnmeester der artillerie, een dirigeerend apotheker van de 1e klasse, een paardenarts der 1e klasse, — al te gader titularissen, die op de hoogste sport van *hunne* hiërarchieke ladder staan, bij gelegenheden als hier bedoeld, trouw in het stafmuzikantenblok te Weltevreden aanwezig, om over den beschuldigten officier zoo noodig het banvonnis uit te spreken.

Deze Indische regeling nu kan velen onzer niet bekoren, zij is nit een oogpunt van onpartijdigheid zelfs verwerpelijk, omdat de voor den jury geroepen officieren, zij het ook ten onrechte, in die pensionsfähige rechters minder of meer gedweë werktuigen zien van het administratieve gezag, dat hen vóór de jury bracht.

Wat van een en ander zij, in elk geval verdient de aanwijzing der leden door loting de voorkeur, omdat er dan geene plaats meer is voor den geringsten zweem van partijdigheid.

De raden van onderzoek bij het leger in Nederland houden zitting, als de beschuldigde een generaal of een hoofdofficier is, te 's-Gravenhage, en als deze een minderen rang bekleedt, in de standplaats van den territorialen commandant, onder wien de garnizoonsplaats of woonplaats van den betrokken officier ressorteert en door wiens zorg de raad bijeengeroepen wordt.

Bij de marine gaat het anders toe, hunne raden van onderzoek komen bijeen, het doet er niet toe waar en in welk werelddeel, mits slechts de noodige officieren, tot de samenstelling van den raad vereischt, aanwezig zijn.

Is de officier dienende in 's Rijks overzeesche bezittingen of bij eene vloot of afdeeling der zeemacht buitengaats en kan een voldoende getal officieren tot de samenstelling aldaar van eenen raad overeenkomstig de bepalingen der wet niet vereenigd worden, dan heeft er een voorloopig nauwkeurig onderzoek plaats door 3, door den bevelhebber der vloot daartoe te benoemen officieren, — onder in rang dan de be-

schuldigde — en brengt daarna de minister van marine de zaak hier te lande voor eenen raad van onderzoek.

Bij het Indisch leger eindelijk komen de raden van onderzoek steeds te Weltevreden bijeen.

Bevindt zich evenwel de beschuldigde officier in Europa met buitenlandsch verlof, dan komt hij ingevolge artikel 43 der Indische Regeling, te 's-Gravenhage voor eene vierschaar van officieren van het Nederlandsche leger.

Tegen dit voorschrift nu hebben vele Indische officieren gemoedsbezwaren.

Maakt toch de aanwezigheid hier te lande van \pm een paar honderd officieren-verlofgangers van de Indische armee het ten allen tijde onnoodig, hulp aan rechters te gaan vragen bij het Nederlandsche leger, de maatregel is er te stuitender om, nu de reciprociteit niet bestaat.

De mogelijkheid van minder juiste appreciatie der in beoordeeling te nemen feiten is daarbij niet uitgesloten tegenover rechters, die de Indische toestanden niet bij ervaring kennen.

Doet zich het geval in Indie voor, dat een van het Nederlandsche, tijdelijk bij het Indisch leger gedetacheerd officier zich aan eenig feit schuldig maakt, waarover een raad van onderzoek hebbe te oordeelen, dan behoort die officier naar Nederland opgezonden te worden, om door de kameraden van het eigen leger te worden gevonnist.

De Indisch officier wordt dus als het ware incompetent verklaard, om over de noodzakelijkheid van een *niet-eervol* ontslag van een officier van het Nederlandsche leger een oordeel uit te spreken; de laatste daarentegen mag wel een Indisch officier onwaardig verklaren, langer in de gelederen te blijven.

Ten einde deze stuitende onregelmatigheid weg te nemen, ware goedschiks het navolgende te bepalen:

a. officieren van het Indisch leger, die zich met verlof in Europa bevinden of bij het leger in Nederland tijdelijk dienst verrichten, komen in de gevallen, bij de »Regeling» nader bepaald, te 's-Gravenhage voor eenen raad van onderzoek, *bij voorkeur* samengesteld uit officieren van hun eigen leger, en

b. officieren van het Nederlandsche leger, tijdelijk dienst bij

het Indisch leger verrichtende, komen in de gevallen, bij de wet nader bepaald, te Batavia voor eenen raad van onderzoek, *bij voorkeur* samengesteld uit de op Java garnizoen houdende, gedetacheerde officieren van het Nederlandsche leger. Adviseert de raad, om den beschuldigde het leger te doen verlaten, dan wordt voor zijne opzending naar Nederland het noodige verricht.

De geursiveerde woorden sub *a* en *b*: »*bij voorkeur*» sluiten van zelve in, dat bij ontstentenis van officieren van het eigen leger, die van het andere leger zitting moeten nemen.

Eene andere onregelmatigheid valt te constateeren in de verschillende wijzen, waarop in financieelen zin de wetgever in Nederland en die in Indië met een wegens wangedrag gedomiteerd officier te werk gaan.

Doet zich zoodanig geval voor bij het Nederlandsche leger of wel bij de zeemacht, dan wordt, zoo de meerderheid van den raad van onderzoek »verzachtende omstandigheden» aanwezig acht, aan den betrokken officier een jaarlijksche onderstand van eenige honderden guldens verleend.

Bij een officier van het Indisch leger, kan echter, zoo luidt stilzwijgend artikel 29 der »Regeling», van verzachtende omstandigheden, bij aanhoudend wangedrag nimmer sprake zijn en verlaat dientengevolge die officier de gelederen zonder den minsten onderstand.

Stelselloosheid hier, stelselloosheid daar!

Zoo diende in der tijd onder mijne bevelen een 1e Luitenant, die na \pm 10 jaren dienst bij het leger in Indië, wegens wangedrag met slechts 75 centen in den zak, werd op straat gezet.

Van eenigen onderstand van 's lands wege, was ook bij hem geen sprake.

De toekening al dan niet van onderstand aan zoodanige officieren maakte reeds in 1851 eene gedachtewisseling uit tusschen Regeering en Kamerleden.

In het verslag der Commissie van Rapporteurs vinden wij namelijk opgetcekend: »dat verscheidene leden in de in artikel »23 van het Nederlandsche wetsontwerp I. B. opgenomen be-

»paling iets stuitends vonden, om iemand, die wegens wangedrag ontslagen werd, nog langer op 's lauds kosten te doen onderhouden.»

De Minister van Oorlog antwoordde hierop: »de reden tot ontslag behoeft niet altijd eigenlijk wangedrag te zijn, dezelve kan ook gelegen zijn in zuiver militaire en als zoodanig strafbare handelingen, zonder dat de betrokken officier daarom, ook met het oog op de vroegere diensten alle ondersteuning van regeeringswege onwaardig is en aan behoefte ten prooi moet worden gelaten. Alverder moet daarbij worden in aanmerking genomen, dat het geval zich zeer zelden voordoet en de geldelijke ondersteuning zeer gering is, weshalve de Regeering het behoud der hier bedoelde bepaling alleszins billijk en wenschelijk acht.»

De Minister van oorlog wilde er dus niet aan, doch blijkens de openbare beraadslagingen over bedoeld wetsartikel de Kamerleden evenmin.

Des heeren Huguenin's amendement luidende: »Ingeval het ontslag is verleend wegens wangedrag of verregaand en voortdurend plichtverzuim, kan geen onderstand worden toegekend,» werd echter, na warme bestrijding door den Minister met 32 tegen 27 stemmen verworpen.

Is het nu, met dit Kamervotum te rijmen, dat de Minister van Koloniën voor de officieren van het Indisch leger juist het tegenovergestelde bepaalt?

Beschouwen wij thans de regelen, die het verleenen van titulaire rangen *schijnen* te beheerschen —, naar de toepassing te oordeelen, een waar labyrinth.

Naar gelang de officier bij de zeemacht, de landmacht dan wel bij het Indisch leger dient, de grootste verscheidenheid!

Worden naar het schijnt bij de zeemacht ook wel eens titulaire hogere rangen verleend bij wijze eener *douceur* bij het niet altijd eigener beweging verlaten van den militairen dienst, ook wel eens een effectieve hogere rang geschonken, om bij artikel 2 van hetzelfde regeeringsbesluit den zoo juist bevoor-

derden officier meteen te pensionneeren, — niet minder grillig gaat het bij de landmacht hier te lande toe.

Men treft namelijk nog bij het leger dienende officieren aan met titulaire majoor-rangen en men pensionneert eveneens onder toekenning van een titulairen hooger rang niet zeldzaam officieren, aan wie men dienzelfden rang niet effectief wenschte te geven, toen zij nog in actieven dienst waren.

Bij het Indisch leger eindelijk geldt de gezonde bepaling, dat titulaire hogere rangen alleen bij het verlaten van den militairen dienst zullen worden verleend aan hen, die minstens 2 jaar in hun laatsten rang gediend hebben en voor den naastvolgenden hooger rang volkomen geschikt te achten zijn.

Als variant op al die *gebruiken*, — zou ik ze haast willen noemen, — worden in de laatste jaren, in strijd met het bepaalde bij Koninklijk besluit van 1 Januari 1841, I, 4, effectieve hogere rangen verleend aan officieren, die bereids sedert jaren zijn gepensionneerd.

Deze nog altijd niet ingetrokken resolutie zegt namelijk, dat aan gepensionneerden geen hogere rangen worden verleend en dat op alle aanvragen daartoe geen regard zal worden geslagen.

Omtrent het meerder of minder gewicht, aan al dat soort hogere rangen te hechten, nu kan voorzeker zeer uitlopend worden gedacht, doch geheel onschuldig is in elk geval de zaak in quaestie niet, aangezien in al onze wetten op de bevordering en het ontslag de bepaling zorgvuldig voorkomt, dat de Koning, in tijden van oorlog of gevaar zich voorbehoudt, gepensionneerde officieren op te roepen, ten einde hen na geschiktbevinding, weder in dienst te stellen.

Blijkt nu ook al uit de ten jare 1851 gewisselde stukken, dat het niet in de bedoeling ligt, b. v. om aan een kapitein ter zee titulair, die den actieven zeedienst als luitenant ter zee verliet, het commando van een pautschip buitengaats op te dragen, maar dat, voor wat de marineofficieren betreft, aan hen slechts betrekkingen binnen 's lands zullen worden opgedragen en voorts dat de gepensionneerde landofficieren zoo al niet om weder deel van het actieve leger uit te maken, meer voor de vervulling van sedentaire militaire betrekkingen zullen

in aanmerking komen, in ieder geval is met het oog op die eventueele »weder in dienst herstelling» de Indische regeling het meest correct.

Bij die regeling toch, — het werd reeds hiervoren gezegd —, heeft de wetgever niet te duchten, dat gepensioneerde officieren in rangen zullen hebben op te treden, waarvoor zij reeds onbekwaam, dan wel ongeschikt geoordeeld werden, vóór dat zij het leger met pensioen verlieten.

Wij nemen thans in beschouwing de pensionneeringswetten, die den oeconomischen welstand beheerschen voor het meerendeel van ouden van dagen, van zieken en gebrekkigen, van in den militairen dienst vergrijsde en veelal fysiek versleten personen.

Voor velen hunner, — wij nemen hier de woorden van den Duitschen majoor Vogel over —, is die Pension die letzte Planke aus einem gescheiterten Lebensschiff, an die sich die Passagiere klammern, um über Wasser zu bleiben.

Het spreekt van zelf, dat wij onder die zich moeielijk boven water houdende drenkelingen nu juist niet een met *f* 9000.— pensioen 's jaars, voortzwalkenden Luitenant-generaal van het Indisch leger bedoelen en in het kader onzer beschouwingen te dezer plaatse evenmin behoort de officier, die genoegzaam fortuin bezit, om bij pensionneering op denzelfden voet te blijven leven.

Wij hebben voor het oogenblik de meer bescheiden pensioenen op het oog der lagere officieren, der subalternen, die zonder bezit van veel aardse schatten, gedoemd zijn, hun verder leven met hun pensioen rond te komen.

Is Majoor Vogel's beedspraak op die officieren toepasselijk te achten, dan reeds daaruit verklaart zich het feit, dat officieren in den regel niet uit vrije beweging den militairen dienst verlaten, aangezien, om bij die beedspraak te blijven, de officier ten allen tijde liever als passagier wil blijven varen, zij het dan ook niet altijd in de rijke salon van een comfortable stoomschip, dan dat hij uit stranden gaat, zich behelpende met een rondhout.

Bij al het onaangename van het stranden komt nog vaak, — wij zullen het hierna aantonen —, van de zijde van den

gezagvoerder het onbillijke, dat hij den eenen passagier een stevigen life-preserver medegeeft en den anderen soms een stuk wrak hout gunt, waarmede deze alleen met de grootste moeite zich boven water houdt. (1)

In algemeenen zin gesproken, komen de wegens volbrachten dienstdiensttijd, aan de Indische officieren toegelegde *rolle* pensioensbedragen, ons zeer voldoende voor, ook die der marineofficieren sedert de Staat voor elk in de overzeesche bezittingen en tusschen de keerkringen doorgebracht dienstjaar hun eene jaarlijksche verhooving ad f 75.— toekent.

De pensioenen echter van de officieren van het Nederlandsche leger, bepaaldelijk die in de hoogere rangen worden door ons te laag geacht.

Bij het Indisch leger alleen kan de officier er geen vrede mede hebben, dat men hem, bij in en door den dienst ontstane lichamelijke ongeschiktheid voor den actieven militairen dienst, niet altijd vol pensioen toekent, gelijk zulks wel het geval is bij den land- en zeeofficier in Nederland en dat men bij de berekening van zijn pensioen mede buiten beschouwing laat het in den laatsten rang doorgebrachte, aantal dienstjaren of, — als bij de zeeofficieren, den hooger en of lageren stand in de naam- en ranglijst.

Op het minder stelselmatige dezer reglementeering komen wij bij het ter hand nemen der betrekkelijke wetsartikelen straks terug.

Gelijk bekend, eischt de wetgever van den land- en zeeofficier hier te lande een 40jarigen-, doch van den Indischen officier alleen een 20jarigen dienstdiensttijd, om recht op pensioen te kunnen doen gelden.

Terwijl de officier van het Nederlandsche leger en de marine-

(1) Om niet van plagiaat beschuldigd te worden, zij hier medegedeeld, dat wij eenige jaren geleden 2 opstellen plaatsten in het Indisch Militair Tijdschrift, het eene over de bevordering, het andere over pensionneering van officieren. In die opstellen komen eenige beschouwingen voor welke wij hier overnamen.

officier tevens een leeftijd dienen te hebben respectievelijk van minstens 55 en 50 jaar, is voor den Indischen officier geen leeftijd bepaald, om buiten eigen aanvraag, op pensioen te kunnen worden gesteld.

Volgens de maaltijdingen kan echter daarin spoedig wijziging komen, naardien de Gouverneur-generaal, op initiatief van den Commandant van het Indisch leger, zou hebben voorgesteld, voortaan in Indië te doen pensionneeren hoofdofficieren, beneden den rang van kolonel, die 50 en subalterne officieren, die 45 jaar oud zijn —, een maatregel, die, als ze verwezenlijkt wordt, veel bezwaar in heeft.

De leeftijd toch staat wel in verband met de fysieke geschiktheid van den mensch, maar ze is daarom nog volstrekt geen betrouwbare wijzer te dier zake.

Menig officier van 50 jaar oud is wat zijne lichamelijke geschiktheid voor den actieven militairen dienst betreft, in voordeelijker conditie dan zijn collega, die 10 jaar jonger is.

Heeft het stellen van een leeftijdsgrens steeds de bedenkelijke zijde, dat men de rijpe militaire kennis en ervaring van eenige nog volstrekt niet versleten officieren noodeloos op zijde zet, de tegenwoordige Commandant van het Indisch leger, die ongeveer 59 jaar oud is en op enkele weken na, eerst op zijn 52ste jaar den kolonelsrang verkreeg, is voorzeker een der meest tastbare bewijzen, hoe verkeerd een maatregel, als hierboven bedoeld, zoude kunnen werken.

Een Indisch officier, die op zijn 18e levensjaar in Indischen militairen dienst treedt en zonder interruptie gedurende 20 jaar heeft gediend, kan dus op 38jarigen leeftijd het leger met vol pensioen verlaten.

Sommigen nu, neen, zeer velen beschouwen dien inderdaad matigen eisch van 20jarigen dienst, als een groot voordeel aan Indische zijde.

Wij evenwel hebben daaromtrent eene andere meening en beschouwen het hier bedoelde voordeel voor de meeste Indische officieren als een nadeel, omdat zeer velen er door verplicht worden, op ruim 40jarigen leeftijd, tegen hun zin, met pensioen te gaan.

Tegenover zeer weinige officieren toch, die van den 20jarigen diensttijd gebruik maken, om *eigener beweging*, het Indisch leger te verlaten, staat een veel grooter aantal, dat tegen hun zin, juist op grond van den volbrachten 20jarigen diensttijd, wordt gepensionneerd.

Evenals er thans in het Indisch leger heel wat officieren zullen gevonden worden, die met het oog op hunne bevorderingskansen en hunne daarmede verband houdende, toekomstige gedwongen pensionneering, gaarne den 20jarigen in een 25jarigen diensttijd zouden veranderd willen zien, zullen om dezelfde redenen bij de landmacht in Nederland vele officieren aange troffen worden, die wat in hun nopjes zouden zijn, als niet de leeftijd van 55, maar die van 65 jaar in artikel 42 hunner pensionneeringswet vermeld stond.

Door zulk eene bepaling toch zouden de officieren der landmacht hier te laude niet te duchten hebben, al te spoedig tegen hunnen zin te worden gepensionneerd.

Het voordeel der Indische bepaling aangaande den 20jarigen diensttijd is dus minstens genomen vrij problematiek, welke waarheid te duidelijker in het licht treedt, als men er bij in dachtig zij, dat *in den regel* slechts hoofdofficieren (die zelden minder dan 25 dienstjaren tellen) vrijwillig de gelederen verlaten en onder de bepaling van den 20jarigen diensttijd dus, wel beschouwd, bijna uitsluitend kapiteins komen te lijden, voor wie de hoofdofficiërsrang niet weggelegd is.

De Indische diensttijdbepaling, die er op het oog zoo verkwikkelijk nitziet, *drukt* dus, om zoo te zeggen alleen op den subalternen officier, die zoo hij gehuwd is en kinderen heeft, met eene pensionneering op zijn twee-, drie en veertigste jaar, in den regel maar slecht gediend is.

Om volmaakt dezelfde redenen vinden wij het dus ook geen voordeel, dat de diensttijd van den zeeofficier, om daar naar zijn pensioen te berekenen, reeds met het 16e levensjaar ingaat, terwijl die van den officier der landmacht in Indie en in Nederland eerst met het 18e levensjaar begint te tellen.

Deze redencering klinkt, wij erkennen het, ultra-paradoxaal, doch zij verklaart zich niettemin uit de feiten.

Ware ja! eene pensionneering, zooals dit volgens den gewezen oorlogsminister Enderlein zoude behooren te zijn, eene *belooning* voor veeljarigen, goeden dienst, dan zouden wij geheel anders redenceren —, nu echter de meeste officieren in het op pensioen komen die laatste Planke zien, um über Wasser zu bleiben, veroorloven wij ons de vrijheid, al die zoogenaamde gunstige bepalingen omtrent diensttijdberekening niet zoo bijster hoog aan te slaan.

De vraag mag met dit al worden gesteld, waarom het beginsel, om bij de landmacht den diensttijd eerst van af het 18e levensjaar te doen rekenen, niet bij de zeemacht bestaat.

De in 1851 tusschen de regering en de Kamers gewisselde stukken geven daaromtrent geen licht.

De minister van marine teekent in zijne memorie van toelichting dienaangaande slechts aan, dat ook reeds vroeger de diensttijd bij de marine van af het 16e levensjaar telde, doch zulk eene mededeeling maakt ons omtrent de reden, waarom men op verschillende manier tegenover den land- en den zee-officier te werk gaat, niets wijzer.

Vond de commissie van rapporteurs het niet noodig, den marineminister om meer licht in deze te vragen —, de leden der Tweede Kamer hecchten er hun zegel aan, door het betrekkelijk wetsartikel *zonder beraadslaging* aan te nemen.

De gepensionneerde generaal-majoor Weitzel, die in zijne, ten jare 1878 verschenen brochure over de militaire pensioenen, ook over de diensttijdberekening van af het 18e levensjaar zijne meening zegt, maakt ons al even wijzer.

Zijne redencering toch, dat het billijk is, dienstjaren bij het leger beneden het 18e levensjaar niet mede te tellen, omdat de jongeling beneden dien leeftijd, eigenlijk slechts een leerling-militair mag heeten, die op de rechten van een degelijk militair nog geene aanspraak maken mag, doet gereedelijk de vraag stellen, of dan een zeeman onder de 18 jaar niet met evenveel recht als een leerling-zeeman dient te worden aangemerkt.

Schenken wij thans onze aandacht aan eene meer gewichtige

zaak, die mede zeer ongelijk geregeld is en die in de toepassing vrij wat grooter consequentiën heeft.

Sedert 45 jaar, wellicht reeds sedert nog langeren tijd, wordt aan elk officier van het Nederlandsche leger en van de Marine, overeenkomstig den laatstelijk door hem bekleeden rang, het volle pensioen toegekend, als hij wegens in en door den dienst ontstane ziels- of lichaamsgebreken den militairen dienst verlaten moet (artikel 42, punt 1, letter *b* van het Nederlandsche Staatsblad n°. 128 van 1851, in verband met artikel 14, letter *b* van Staatsblad n°. 129 van dat jaar en ten aanzien van de zeeofficieren, artikel 33, punt 1, letter *b* van Staatsblad n°. 126, in verband met artikel 14, letter *b* van Staatsblad n°. 127, alle van hetzelfde jaar.)

Voor den officier van het Indische leger bestaat in den gewonen zin des woords deze gunstige bepaling niet; hem wordt naar reden zijner dienstjaren, slechts een gedeeltelijk pensioen toegelegd.

Wij moeten ons hier eene korte uitweiding veroorloven, om duidelijk te maken, hoe te dien opzichte de Indische bepalingen zijn.

Voor den Indischen officier bestaan er als het ware 2 zeer onderscheiden soorten van *in* en *door* den dienst ontstane ziels- en lichaamsgebreken, eene — wij zullen ze nu maar eens noemen, eene *extraordinaire* soort en eene *gewone* soort.

Van die *extraordinaire* soort is er sprake, als de ziels- of lichaamsgebreken :

1°. het gevolg zijn van verwonding of verminking in den strijd en 2°. *of* beschouwd moeten worden als het dadelijk gevolg van vermoeienissen en ontberingen bij oorlogsverrichtingen, *of* wel buiten den oorlog ontstaan zijn, doch bij omstandigheden, zoodanig uitsluitend aan het volbrengen van militaire dienstplichten verbonden, dat zij in dit opzicht met de gevolgen van oorlogsverrichtingen kunnen worden gelijk gesteld.

Deze *extraordinaire* soort doet recht erlangen op *vol* pensioen.

Tot de *gewone* soort behooren intusschen *alle* andere gevallen, die niet tot de *extraordinaire* te rangschikken zijn, zooals b.v. de lichaamsgebreken, ontstaan bij exercitiën, manoeuvres in vreedestijd, wacht- en kazernediensten enz. en dit soort gebreken nu, dat bij leger en vloot hier te lande mede recht op *vol*

pensioen geeft, wijst den officier van het Indisch leger slechts een *gedeeltelijk* pensioen toe, naar reden zijner dienstjaren.

Bij al onze hierna volgende beschouwingen omtrent *in* en *door* den dienst ontstane lichaamsgebreken opzichtsens officieren van het Indisch leger nu zullen wij —, men gelieve dit wel in het oog te houden —, *niet* het *extraordinaire*, maar eenig en alleen het *gewone* soort gebreken bedoelen.

Vóór den 1en Januari 1880 was het voor den Indischen officier te dien opzichte al bijzonder slecht gesteld en pensioneerde men bij voorbeeld in en door den dienst ongeschikt geworden 2e luitenants, wier voor pensioen geldende effectieve dienstjaren niet meer dan 10 bedroegen, met f 350.— 's jaars, terwijl onder volmaakt dezelfde omstandigheden, zijn collega van het leger in Nederland f 500.— bekwam.

Een 1e Luitenant van het Indisch leger ontving onder die omstandigheden jaarlijks f 450.—, zijn collega bij de landmacht in Nederland f 600.—.

Sedert de nitvaardiging van het Koninklijk Besluit van 1 December 1879, n°. 34, is met ingang van den 1en Januari 1880, in dien zeer ongelijken toestand wel eenige verbetering gebracht, in de allereerste plaats door verhooging der normale pensioensbedragen in alle rangen en in de tweede plaats door toevoeging, bij eene pensionneering wegens in en door den dienst ontstane lichaamsgebreken, van eene kleine verhoogingscoëfficiënt, doch toch nog altijd geeft men den Indischen officier in die gevallen *niet*, wat men den officier van land- en zeemacht hier te lande toewijst.

Het beginsel, in de wetten van 1851 neergelegd, om aan officieren van land- en zeemacht, die in en door den dienst onbekwaam geworden zijn, bij het verlaten van den dienst steeds *vol* pensioen te geven, bestaat alzoo *niet* bij de »Regeling» der pensioenen van den Indischen officier.

Wij zullen, aannemende dat het juist is, wat men ons daarvan indertijd heeft medegedeeld, thans gaan zeggen, waarom de Regearing de Indische officieren ten deze zoo stiefmoederlijk heeft bedacht.

»Hadden», zoo moet nu ongeveer 50 jaar geleden de Regearing aan den Gouverneur-Generaal hebben geschreven, »nu ook

al de in en door den dienst onbekwaam geworden officieren van land- en zeemacht in Nederland, aanspraak op het aan hunnen laatsten rang verbonden, volle pensioen —, zulk eene vrijgevigheid wilde de Regeering tegenover de Indische officieren doen achterwege blijven.

Laatstbedoelde officieren toch sleten lichamelijk nog al veel in de tropen, zoodat een groot deel hunner behept was met kleine lichaamsgebreken, waarmede zij intusschen nog best eenigen tijd mee konden.

Ging nu de wetgever ook aan hen het volle pensioen in uitzicht stellen, dan stond het te vreezen, dat wellicht velen, die kinderen ter voltooiing hunner opvoeding in Nederland hadden of die om andere redenen gaarne naar patria wilden gaan, zich nitthoofde van die lichaamsgebreken zouden doen afkeuren.

Tet zooverre de Regeering, wier fraaie overwegingen van weleer, wij nu maar aan de appreciatie van de Heeren zullen overlaten.

Alvorens evenwel van dit onderwerp af te stappen, zijn wij nog het bewijs schuldig, dat, na de invoering op 1 Januari 1880 der nieuwe Indische pensioensregeling, ook nog heden ten dage de Indische officier, die wegens in en door den dienst ontstane lichaamsgebreken, den dienst verlaat, bij zijn ranggenooten in Nederland wordt achtergesteld.

Met de wijze van berekening zullen wij u niet vermoeden en ons dus eenvoudig bepalen tot het aangeven der pensioensbedragen, die ranggenooten bij zee- en landmacht en bij het Indisch leger trekken onder volmaakt dezelfde omstandigheden.

Bij afkeuring dan voor den actieven dienst, wegens in en door den dienst bekomen ziels- of lichaamsgebreken, bekommt aan *minimum-pensioen* per jaar :

	van het In- dische leger.	van het Neder- landshe leger.	van de Zeemacht.
de kapitein (Luitenant ter zee der 1e klasse) . . .	f 1000	f 1300	f 1200
de 1e Luitenant (Luitenant ter zee der 2e klasse) . .	- 750	- 900	- 900
en de 2e Luitenant (Adelborst der 1e klasse) . .	- 600	- 800	- 800

De jongdige 2e luitenant der cavalerie van het Nederlandsche leger, die in Juni j.l. met een pensioen van *f* 800, de gelederen verliet, zou alzoo *f* 200 minder bekomen hebben, als hij in stede van bij het Nederlandsche-, bij het Indisch leger gediend had.

In werkelijkheid echter bedragen de verschillen ten nadeele van den Indischen officier *meer* dan de zooveen genoemde sommen, omdat de pensioenen der kapiteins en luitenants van de landmacht in Nederland, bij 6-jarigen dienst in den laatstbelleeden rang eene verhooging erlangen en dit mede bij de zeeofficieren plaats vindt voor de jaren, gedurende welke zij in de tropen hebben gediend.

Er is nog meer.

Teekenden wij in den aanhef aan, dat de hier bedoelde uiteenlopende wijze van behandeling bij land- en zeemacht in Nederland *ter eenre* en bij het Indisch leger *ter andere zijte* in hare toepassing nog al groote consequentiën heeft, dit klemt te meer, nu, om het eens ditmaal met een rechtsterm aan te duiden, de jurisprudentie der officieren van gezondheid van het Indisch leger bij het uitmaken van wat *wel* en wat *niet* in en door den dienst ontstaan is, voor de officieren aanmerkelijk ongunstiger is dan die der militaire artsen hier te lande.

Het zou ons daarom niet moeielijk vallen, eenige gevallen te noemen, welke door de Indische officieren van gezondheid *niet*, doch door hun collega's in Nederland vaak *wel* beschouwd worden, als in en door den dienst ontstaan.

Wanneer, bij voorbeeld, een officier van het Nederlandsche leger tijdelijk gedetacheerd bij het Indisch leger, te Atjeh beriberi oploopt en uit die ziekte een hartsgebrek overhoudt, dat hem noodzaakt, den militairen dienst te verlaten, dan kan men er vrij wel van verzekerd zijn, dat in Nederland die officier wegens in en door den dienst ontstane lichaamsgebreken zal worden afgekeurd.

Bij het Indisch leger daarentegen kan men er vast op aan, dat zulk een officier voor den actieven dienst wordt afgekeurd wegens lichaamsgebreken, *niet* in en door den dienst ontstaan.

Het *kleine* voordeel, voor den officier van het Indisch leger

weggelegd, in geval van pensionneering uit hoofde van in en door den dienst ontstane lichaamsgebreken wordt hem dus niet gegund, terwijl onder volmaakt dezelfde omstandigheden, de officier van het Nederlandsche leger en die der zeemacht wel het voor hen *zeer groote* voordeel erlangen, dat er in gelegen is, om hier te lande in en door den dienst gepensionneerd te worden.

Een officier van het Indisch leger, die staande eene exercitie een choleraaanval krijgt en uit die cholera een chronisch buiklijden houdt, dat hem dwingt met pensioen te gaan, wordt op dezelfde wijze afgekeurd wegens *niet* in en door den dienst ontstane lichaamsgebreken.

De militaire arts in Nederland zou echter hoogst waarschijnlijk in geheel tegengestelden zin besluiten.

Dewijl, — zoo stellen wij den gedachtengang van den militairen arts hier te lande voor, — dewijl cholera in Oost-Indië endemisch is en zulks in Nederland niet het geval is, is de officier, toen hij naar Indië scheep ging, zich aan een grootere kans om aan cholera te bezwijken, gaan bloot stellen, zijn choleraaanval is dus eenig en alleen het gevolg van zijn dienstdoen bij het Indisch leger.

Ware immers die officier in Nederland gebleven, dan zou hij naar alle waarschijnlijkheid geen cholera gekregen hebben en valt hij dus nu in de termen van afkeuring voor den militairen dienst wegens in en door den dienst ontstane lichaamsgebreken.

De militaire artsen bij het Indisch leger voorts denken er niet aan, eenige notitie te nemen van verklaringen van derden, dat de patient, die thans beweert aan rhumatisme te lijden, eenige jaren geleden bij eene manoeuvre veel regen en guur weder gehad en korten tijd daarna over pijn in de gewrichten geklaagd heeft.

Willen wij daarmee eene veroordeeling uitspreken van de wijze, waarop men bij afkeuring van officieren hier te lande te werk gaat?

In geenem deele.

Zonder nu juist te willen aanprijzen, dat een militair gences-

kundige slechts voetstoots zou hebben aan te nemen omtrent de ziekteoorzaken, al wat de belanghebbende hem daarvan gelieft te zeggen, moet ons erachtens bij rechtmatigen twijfel omtrent die oorzaken, de beslissing vallen *ten goede* van den zieke, *ten nadeele* dus van 's Rijks schatkist.

»Si l'on peut», schrijft de heer Dislère in zijne studie over de militaire pensioenen in Frankrijk en in den vreemde, »si l'on peut pour une blessure reconnaître exactement, dans quelles conditions elle s'est produite, il en est tout autrement des infirmités, il est parfois bien difficile, d'en déterminer l'origine; dans toutes les affections phtisiques, par exemple, comment reconnaître, si une imprudence en dehors du service n'est pas la cause de la maladie?

»On s'entoure autant que possible de certificats d'origine, constatant les circonstances dans les quelles l'infirmité a été ou bien souvent a pu être contractée, mais quand elle remonte à une date un peu ancienne, ces certificats ne peuvent plus avoir qu'une valeur très contestable et on est naturellement conduit par la sympathie, qu'inspirent de bons serviteurs de l'Etat, à accorder des pensions pour des maladies, dont les exigences du service militaire ne sont pas toujours la cause.

»Cette indulgence», zoo besluit de heer Dislère, se comprend facilement, elle est d'autant plus justifiée, que lorsqu'il y a un doute, même léger, la balance doit pencher du côté de l'intéressé.»

Zeer juist, zouden wij den heer Dislère willen antwoorden.

Bij het Indisch leger echter, wij herhalen het, handelt men gemeenlijk juist omgekeerd en moet daar de geïnteresseerde zoo onomstootelijk kunnen aantoonen, dat zijne ziekte in en door den dienst ontstaan is, dat afkeuringen voor den militairen dienst wegens lichaamsgebreken, *niet* ontstaan in en door den dienst, verreweg regel, het omgekeerde slechts hooge uitzonderingen zijn.

De omstandigheid, dat wij gedurende onzen militairen diensttijd, eenige honderden van certificaten van afkeuring voor den

actieven militairen dienst onder de oogen hebben gehad, doet ons de vrijheid nemen, aldus te spreken. 1)

Om redenen van billijkheid mogen wij hier niet verzwijgen, dat in de allereerste jaren van den Atjehoorlog, ook in Indië, een even aangename, frissche wind door de burceelen van den militair-geneeskundigen dienst en van het departement van oorlog woei als sedert jaren hier te lande het geval is.

Men schonk b. v. in die dagen rijkspensioen aan weduwen van in de bivaks vóór den vijand, aan cholera bezweken officieren en men beschouwde het dus toen, dat zoodanige officieren overleden waren ten gevolge van bevolen en gevorderde diensten.

Lang echter heeft die vrijgevigheid niet geduurd.

Toen namelijk ook officiersweduwen, wier echtgenooten aan koortsen te Tjilatjap overleden waren, met evenveel recht kwamen bewerden, dat hun man niet zou overleden zijn, als

1) Dezelfde ongelijkmatige behandeling als bij de officieren in het pensionneeren wegens al dan niet in en door den dienst ontstane lichaamsgebreken bestaat almede bij de mindere militairen van het Nederlandsche en die van het Indische leger, terwijl de nadeelen, voor den Indischen soldaat er aan verbonden, zich zelfs voortzetten *nadat* deze de gelederen verlaten heeft.

Het bestuur voor het Fonds van den Gewapenden dienst in de Nederlanden, neemt namelijk als deelgerechtigde aan: oud-militairen die 60 jaar oud zijn en

a 40 jaren dienst tellen en

b 24 jaren dienst tellen, als zij wegens in en door den dienst ontstane lichaamsgebreken het leger verlaten hebben.

Bedenkt men nu verder, hoevele militairen van het Nederlandsche leger om velerlei redenen, wegens in en door den dienst ontstane lichaamsgebreken den militairen dienst verlaten, terwijl met volmaakt dezelfde gebreken de Indische soldaat slechts op de gewone wijze den dienst vaarwel zegt, dan is het duidelijk hoe in deze de Indische soldaat wordt ten achteren gesteld.

Nog pas eenige weken geleden had ik als lid der districtscommissie van genoemd Fonds zulk een geval te beoordeelen; een voormalig sergeant van het Nederlandsche leger die in 1881 wegens slepende luchtpijptaksontsteking, ontstaan in en door den dienst, voor den actieven dienst was afgekeurd geworden kwam thans nu hij 60 jaar oud was en te voren 24 jaar gediend had, vragen, om deelgerechtigde te worden.

Als die sergeant in Indië ware gegageerd geworden, zou er bij slepende luchtpijptaksontsteking geene sprake van zijn geweest, om hem wegens in en door den dienst ontstane lichaamsgebreken te pensionneeren en zou hij bij ontstentenis van 40 dienstjaren dus nimmer deelgerechtigde van dat Fonds kunnen worden. Thans echter kon zulks wel.

hij niet naar dien focus van malaria ware overgeplaatst en dat derhalve ook zij aanspraak hadden op rijkspensioen, omdat ook *hun* echtgenoot ten gevolge van bevolen en gevorderde diensten overleden was, keerde de windvaan bij den Indischen militair-geneeskundigen dienst spoedig in haar ouden, ijzigen hoek terug, om naar het schijnt voortaan uit dien hoek te blijven waaien.

Nemen wij thans eens in beschouwing de voor elken officiersrang vastgestelde normale pensioensbedragen.

Deze zijn :

STAAT A.

RANGEN.	BIJ		
	het Indisch leger.	het Nederlandsche leger.	de Marine.
Luitenant-generaal of Vice-admiraal . .	Gld. 9000	Gld. 3000	Gld. 3000
Generaal-majoor of Schout bij nacht. .	6000	2700	2700
Kolonel of Kapitein ter Zee.	4500	2100	2100
Luitenant-Kolonel of Kapitein-Luitenant Majoor	3500	1800	1800
Luit' het 1 ^o 40-tal			1400
Kapitein of } ter zee } » 2 ^o »	2000	1300	1300
{ der 1 ^o kl. { de overigen			1200
Luit' (het 1 ^o 100-tal			1000
1 ^e Luitenant of } ter zee }	1500	900	900
{ der 2 ^o kl. { de overigen			900
2 ^e Luitenant of Adelborst der 1 ^o klasse . .	1200	800	800

Bij het beoordeelen dezer normaalgetallen dient wel in het oog te worden gehouden, dat de pensioenen der kapiteins en luitenants der landmacht in Nederland bij 12jarigen dienst in den laatstbekleeden rang, met 20% kunnen stijgen en dat de

pensioenen in alle rangen, zooals wij hiervoren reeds zeiden, voor de zeeofficieren eene verhooging van f 75.— per jaar kunnen ondergaan.

Wanneer wij nu willen vermelden de maxima-pensioenen van de subalterne officieren van het Nederlandsche leger, en bij de zeeofficieren als gemiddelde duur van verblijf in Indie en tusschen de keerkringen aannemen voor :

den Vice-Admiraal en Schout bij Nacht van . . . 13
den Kapitein ter zee en Kapitein-Luitenant » . . . 12
den Luitenant ter zee der 1e klasse » . . . 8
dien der 2e klasse » . . . 6 en
den adelborst der 1e klasse » . . . 2 jaren
(deze cijfers zijn matig genomen), dan veranderen de zoo evengenoemde pensioensbedragen navolgenderwijs :

S T A A T B.

R A N G E N.	B I J		
	het Indisch leger.	het Nederlandsche leger.	de Marine.
Luitenant-generaal of Vice-admiraal . . .	Gld. 9000	Gld. 3000	Gld. 3975
Generaal-majoor of Schout bij Nacht. . .	6000	2700	3675
Kolonel of Kapitein ter zee	4500	2100	3000
Luitenant-Kolonel of Kapitein-Luitenant Majoor	3500	1800	2700
Kapitein of { Luit' (het 1 ^e 40-tal ter zee { » 2 ^e » der 1 ^e kl. { de overigen	2000	1560	2000
			1900
			1800
1 ^e Luitenant of { Luit' (het 1 ^e 100-tal ter zee { » 2 ^e » der 2 ^e kl. { de overigen	1500	1080	1450
			1350
2 ^e Luitenant of Adelborst der 1 ^e klasse.	1200	960	950

Zijn dus de *normale* pensioensbedragen der officieren van land- en zeemacht in Nederland vrijwel aan elkaar gelijk, die

der officieren van het Indisch leger staan daarmede buiten alle verhouding.

Zulks blijkt het best, wanneer wij bij elk der drie categorieën officieren het aan den 2en luitenant toegelegde pensioen als éénheid aannemende, daarna in veelvouden de pensioenen der overige rangen uitdrukken.

Wij verkrijgen aldus :

S T A A T C.

R A N G E N.	B I J		
	het Indisch leger.	het Nederlandsch leger.	de Marine.
Luitenant-generaal of Vice-admiraal .	7.50	3.75	3.75
Generaal-majoor of Schout bij Nacht.	5.00	3.37	3.37
Kolonel of Kapitein ter zee	3.75	2.63	2.63
Luitenant-kolonel of Kapitein-luitenant	2.92	2.25	2.25
Majoor	2.33	2.00	
Kapitein of Luitenant ter zee der 1 ^e kl.	1.66	1.63	geëffield 1.63 1.19 1.00
1 ^e Luitenant of » » » » 2 ^e »	1.25	1.13	
2e Luitenant of Adelborst der 1 ^e klasse.	1.00	1.00	

Het loont de moeite thans eens nauwkeurig acht te geven op de zeer onevenredige gapingen der pensioensbedragen.

Men hoore.

Een majoor der landmacht in Nederland bekommt f 40.— meer dan de kapitein, die gedurende 12 jaar in dien rang gediend heeft; — de majoor bij het Indisch leger ontvangt het 20voud van f 40.— meer.

Een Luitenant-Generaal in Nederland ontvangt f 300.— meer dan de Generaal-majoor; die in Indië het 10voud van f 300.—.

Een Vice-Admiraal, die 20 jaar lang in Indië en zijn overige dienstjaren in Nederland heeft doorgebracht, krijgt f 4500.—, zijn ranggenoot in Indië, de Luitenant-Generaal het dubbel van f 4500.—.

Een Luitenant-Kolonel bij de landmacht in Nederland ontvangt f 240.—, meer dan de Kapitein; die bij het Indisch leger trekt meer dan het 6voud, nl. f 1500.—, meer.

Een Luitenant-Generaal in Nederland bekommt f 900.—, meer dan de Kolonel; die in Indië trekt het 5voud van f 900.—, meer.

De verhouding van de pensioenen in Nederland van een 2en Luitenant en van een Luitenant-Generaal is $1 : 3\frac{3}{4}$, die in Indië als $1 : 2 \times 3\frac{3}{4}$.

Bij het Indisch leger staat de Kolonel in pensioen even ver van den 2en Luitenant als in Nederland de Luitenant-Generaal van den 2en Luitenant.

Als men in Nederland tusschen het pensioen van den Kolonel (of Kapitein ter zee) en dat van den Luitenant-Generaal (of Vice-Admiraal) dezelfde evenredigheid zou willen brengen, gelijk deze bestaat van het Indisch leger, dan zou hier te lande de Luitenant-Generaal (of Vice-Admiraal) in stede van f 3000.—, f 4200.— bekomen.

Nu wij voor het oogenblik juist over het pensioen van een Luitenant-Generaal van het Nederlandsche leger spreken, blijve curiositeitshalve hier niet onvermeld, dat het aan dien rang verbonden pensioen in geen geval de f 3000.— overschrijden mag. De tegenwoordige inspecteur der infanterie in Nederland, die in den luitenantsrang eenige jaren bij het Indisch leger diende, derft vreemd genoeg! bij eene eventueele pensionneering dus de pensioensverhooging voor zijnen Indischen diensttijd.

Sporen wij thans de beweegredenen na, welke ten jare 1851 de Regeering had, om aan de kapiteins en luitenants bij de landmacht in Nederland, bij langdurigen dienst in den laatstbekleeden rang, een niet onbeduidend hooger pensioen toe te kennen dan aan den ranggenoot, die nog geen 6 jaren in dien rang gediend heeft.

Deze redenen waren drieërlei:

Ten eerste wilde de Regeering, in navolging van wat men in België en Frankrijk deed, op de hierbedoelde wijze erkennen, dat het pensioen zooveel mogelijk zoude in evenredigheid komen

met het gewicht der gepraesteerde diensten; er moest voortaan onderscheid zijn tusschen den kapitein en luitenant, die korten tijd en hem, die langen tijd in dien rang gediend had.

Bij de hoofdofficiersrang kwam het, naar de meening van den minister van oorlog, er niet zoo zeer op aan, nu men gemeenlijk toch niet zoo heel lang in die rangen verbleef.

Tweedens zou door zulk eene regeling niet slechts het belang van den officier, maar ook dat van den dienst bevorderd worden. Aangezien toch voor den officier, op zekeren leeftijd gekomen, meer en meer het vooruitzicht verdween, nog te eeniger tijd bevorderd te zullen worden, scheen, naar 's minister's meening, niets zoo geschikt, om met lust en ijver te blijven dienen dan de zekerheid, dat met ieder jaar, dat men in dienst bleef, de positie bij eventueele verwijdering, verbetering onderging.

Ten derden zonde deze wijze van pensionneeren minder doen gevoelen de ongelijkheid in het lot der officieren van de verschillende wapens, die uit ongelijke bevordering bij de onderscheidene wapens voortvloeit. De kapitein, die lange jaren te vergeefs op bevordering zou hebben gewacht, zou dus aan het einde van zijnen diensttijd een pensioen bekomen, weinig minder groot dan dat van den majoor.

De Leden der Tweede Kamer waren het met den Minister van Oorlog in deze eens; een amendement van het Kamerlid Taets van Amerongen, om ook de pensioenen der hoofdofficieren bij 6jarigen dienst met 10% te verhoogen, werd met groote meerderheid van stemmen verworpen.

Tot zoo ver nu is alles in het reine.

Waarom echter werden soortgelijke bepalingen niet voor de Indische officieren in het leven geroepen, bij wier pensioensberekening het volmaakt onverschillig is, of zij gedurende 2 of wel 12 jaar lang in den kapiteins- of den luitenantsrang gediend hebben?

En om welke redenen moest er ten jare 1851 weer een ander beginsel gehuldigd worden bij de toekenning van pensioen aan de subalterne officieren der zeemacht?

De gewisselde stukken tusschen Regeering en Kamers geven aangaande dit laatste punt weinig of geen licht.

In plaats dan ook van overeenstemming te vinden bij den minister van oorlog en dien van marine, bleek bij menig wets-artikel eerder het tegendeel.

Zoo had b. v. de marineminister in *zijn* ontwerp van wet opgenomen, geheel in afwijking van de beginselen ten deze van den minister van oorlog, eenige pensioensklassen ook voor de hoofdofficiersrangen, n.l. :

Voor de kapiteins ter zee	}	onder het 1e 6-tal	f 1800.—
		« » 2e »	- 1700.—
		de overigen	- 1600.—
en voor de kapitein-luitenants	}	onder het 1e 10-tal	- 1500.—
		» » 2e »	- 1400.—
		de overigen	- 1300.—

Deze anomalie werd echter bij nota van wijziging, bijna geheel gecarteed, nadat kort te voren de minister van marine Lucas van het staatstooneel afgetreden was en de minister van oorlog Jhr. van Speugler, *ad interim*, met het beheer der marinezaken was belast geworden.

De pensioensklassen voor de kapiteins ter zee kwamen dien-tengevolge te vervallen, terwijl, om aan het gemis bij de marine van den majoorrang in zoo verre te gemoet te komen, voorschands 2 klassen in den rang van kapitein-luitenant behouden werden.

Resumeerende, nam dus in 1851 eene zelfde Tweede en Eerste Kamer twee wetsontwerpen op het toekennen van militaire pensioenen aan, waarvan het ééne ontwerp, dat voor de landmacht, voor de subalterne officieren pensioensklassen in het leven riep —, *naar reden van het aantal jaren, in den laatsten rang doorgebracht*, terwijl bij het tweede ontwerp —, dat der zeemacht, ook voor de rangen van Luitenant ter zee der 1e klasse en die der 2e klasse, pensioensklassen werden gecreëerd, *naar reden echter van den lageren of hooger stand in de ranglijst*.

Voor de curiositeit vermelden wij thans de motieven, die de minister van marine had, om ook de hoofdofficierspensioenen in klassen te verdeelen.

»Reeds lang toch,» zoo schreef zijne Excellentie in de Memorie

van Toelichting, »vóór het nog in werking zijnde reglement »van 21 Februari 1837, was met opzicht tot de rangen van »kapitein ter zee en kapitein-luitenant, door hunne indeeling »in twee categoriën, n.l. zij, die tot de 10 oudsten en zij die »niet tot de tien oudsten behooren, in zoover aangenomen het »billijke stelsel, dat het pensioen voor een en denzelfden rang »eenigszins in hoegrootheid toeneemt, naar mate van den tijd, »gedurende welken men zoodanigen rang bekleed heeft ten »einde op die wijze met de aangelegenheid der gepraeesteerde »diensten, het pensioensbedrag in eene zekere evenredigheid »te brengen.

»Ligt in de toekenning dezer verhoogingen eene kleine maar »billijke vergoeding bij de geringe kans bij verreweg de meeste »officieren om tot hoogere rangen te kunnen komen, ook de »staat heeft er belang bij, omdat de verhooging strekt tot »meerdere aanmoediging en opwekking der officieren, tot lust »en ijver, waaraan behoefte is, wanneer zij in denzelfden rang »langen tijd moeten blijven doordienen.

»Aan dit stelsel heeft men gemeend eene grootere uitbreiding »te moeten geven en wel zoo, dat daarin nu ook de luitenants »ter zee opgenomen zijn.

»Men heeft aan dat stelsel de voorkeur gegeven boven een »soortgelijk stelsel, n.l. dat van zekere verhooging van het »pensioen voor elk jaar of zeker getal jaren, dat de officier »langer dan den vereischten tijd in zijnen rang heeft gediend.

»Aan zulk een stelsel toch is mindere behoefte bij de zee- »macht, omdat daarbij geene verschillende wapenen bestaan, bij »welke op zich zelf en uitsluitend de opklimmingen in rang »geschieden, eene wijze, waardoor anders door toevallige om- »standigheden onder de officieren die gelijke rechten hebben, »grootte ongelijkheden in hun lot kunnen ontstaan."

Tegen deze motiveering nu hebben wij twee bedenkingen, de eerste, dat met dezelfde utiliteitsgronden eveneens aan te toonen is, dat er pensioensklassen ook in de hoofdofficiersran- gen bij het leger dienen te zijn, — de tweede, dat door ongelijke promotie niet slechts bij de landmacht, maar wel de- gelijk ook bij de zeemacht wanverhoudingen kunnen ontstaan,

welke ook bij de marine door toekenning van hogere pensioenen der lagere rangen eenigszins op te heffen zijn.

Bestaat er toch bij de landmacht eene bevordering bij elk wapen afzonderlijk, ook bij de zeemacht hebben officieren der mariniers, officieren van de militaire administratie en militaire artsen hunne afzonderlijke promotie.

De door den minister van marine aangevoerde gronden, waarom men ten deze bij de zeemacht anders dient te werk te gaan als bij de landmacht, houden dan ook o. i. geen steek.

De grootste afwijkingen op dit gebied bestaan intusschen bij het Indisch leger, dewijl men daâr bij de pensioenstoekenning ten eenenmale geene rekening houdt, *noch* met den tijd (boven dien van 2 jaar) in den laatsten rang doorgebracht, *noch* met den hooger en of lageren stand in de ranglijst.

De Nederlandsche regeering houdt er te dien opzichte dan ook feitelijk 3 verschillende stelsels van pensionneering op na.

Aan de Indische pensioensregeling kleeft daarenboven het groote gebrek, dat — mits slechts de 20-jarige dienstdiensttijd verkregen is, — men hoegenaamd geen acht slaat op het aantal jaren, effectief in Indië gediend.

Oogenshijnlijk ja! is daarin niets onbillijks gelegen, nu elk dienstjaar in Indië *dubbel* meetelt en een correctief dus reeds in deze bepaling huist.

In waarheid echter is de hierbedoelde regeling voor heel wat verbetering vatbaar; — wij zullen dit met een paar sprekende voorbeelden nader doen uitkomen.

Op dit oogenblik telt het Indisch leger 2 generaal-majoor, die als zij, — laten wij aannemen, dit jaar gepensionneerd worden, beiden evenveel pensioen zullen bekomen, de een zal dan ongeveer 39 effectieve jaren in Indië hebben gediend, de ander, die zijn gauschen luitenantdiensttijd bij het Nederlandsche leger doorbracht, de helft van 39 jaar.

Evenzoo dienen voor het oogenblik bij het Indisch leger 2 kolonels, waarvan de een gedurende 35, de ander ongeveer de helft van 35 jaren effectief in Indië hebben gediend; beide kolonels hebben aanspraak op hetzelfde pensioensbedrag.

Zulk eene pensioensregeling nu is ondoelmatig en onbillijk, omdat zij geene rekening houdt met het gezonde beginsel, dat het pensioen zooveel mogelijk evenredig zij met het gewicht der gepraesteerde diensten.

Om dezelfde redenen keuren wij het af in de Nederlandsche pensioenswetten, dat aan een luitenant-generaal b.v., die 67 jaar oud is en 50 dienstjaren telt, hetzelfde pensioen worde toegelegd als aan zijn collega, die 58 jaar oud is en slechts 40 dienstjaren kan in rekening brengen.

Er behoort, — wij keuren nu weer naar het Indisch leger terug — er behoort, dunkt ons onderscheid, veel onderscheid te worden gemaakt bij de pensioensberekening van :

kapitein A, die 20 jaren lang als officier in Indië diende, waarvan de 10 laatste jaren als kapitein, en

kapitein B, die in Indië diende, gedurende 8 jaar als onder-officier, 10 jaar als luitenant en 2 jaar als kapitein, zoomede tusschen :

Generaal X, die 39 jaar en

Generaal Y, die nog geen 19 jaar effectief in Indië diende.

Thans komt aan de beurt artikel 13 van de Indische pensioensregeling, — een artikel, dat den Indischen officier in het ooglopend favoriseert boven zijn collega van leger en vloot in Nederland.

Dat artikel luidt aldus :

»Het bedrag van het pensioen wordt verhoogd, indien verwonding of lichaamsgebreken gepaard gaan :

»a. met het verlies of gemis van het noodzakelijk gebruik van een der ledematen of met het volkomen onherstelbaar verlies van het gezichtsvermogen in één der oogen, met *een vierde gedeelte* en

»b. met het verlies of het gemis van het noodzakelijk gebruik van twee of meer ledematen of met het volkomen onherstelbaar verlies van het gezichtsvermogen in de beide oogen, met *de helft*.

»Indien het volkomen onherstelbare verlies van het gezichtsvermogen in de beide oogen gepaard gaat met het verlies of

»het gemis van het noodzakelijk gebruik van een of meer ledematen, dan komen voor de berekening dezer verhooging (*let wel!*) ieder der oorzaken van toekening afzonderlijk in aanmerking.

»De in dit artikel vermelde verhoogingen worden toegekend (*let wel!*), ongeacht de oorzaken der verminking, tenzij deze »gelegen zijn in eigen moedwillige handelingen of in ongeregeld gedrag.»

In de Nederlandsche militaire pensioenswetten van leger en marine, luidt de hier bedoelde bepaling echter geheel anders en moet daar het lichaamsgebrek, — de verminking —, wil het aanspraak op verhooging geven, wel degelijk *in* en *door* den dienst verkregen worden.

Afgescheiden van het bovenstaande, laten de Nederlandsche wetten geen pensioensverhooging toe voor *meer* dan de helft, al zou ook, bij wijze van spreken, de officier blind geschoten zijn en alle handen en voeten missen.

Bij het Indisch leger echter bekomt de officier die het gezichtsvermogen op beide oogen mist en een hand en een voet kwalijk gebruiken kan, 4 kwart verhooging.

Het cardinale verschil is intusschen gelegen bij de officieren van land- en zeemacht hier te lande, in den eisch, dat het lichaamsgebrek zij ontstaan in en door den dienst, terwijl dit criterium niet geldt ten aanzien van den Indischen officier.

Wanneer dus, drie officieren, laten wij eens aannemen een luitenant ter zee der 1e klasse, een kapitein van de landmacht in Nederland en een kapitein-verlofganger van het Indisch leger, voor hun genoegen, een reisje gaan maken en het ongeluk wil, dat de trein derailleert en zij alle drie bij dit accident een arm of een been verliezen, dan krijgt, aannemende, dat zij allen den militairen dienst moeten verlaten, de kapitein van het Indisch leger voor dat verminkte been f 500.— extra-pensioen 'sjaars, terwijl de Heeren van marine en van het leger in Nederland, *geen* verhooging deelachtig worden.

Zoo ontvangt een kapitein van het Indisch leger mede f 500.— extra 's jaars, als hij bij het verlaten van den militairen dienst

het gezichtsvermogen op één der oogen mist, al is ook dat lichaamsgebrek niet in en door den dienst ontstaan, terwijl de officier van het leger in Nederland op geen pensioensverhooging kan aanspraak maken, al zou ook hem het oog, in tijden van oorlog nitgeschoten zijn.

De Nederlandsche wet toch kent alleen verhooging toe, in geval de officier blind op de *beide* oogen is.

Hebben in gevallen als deze, de officieren hier te lande, over achterstelling bij den Indischen officier werkelijk te klagen —; bij eene nauwkeurige beschouwing der pensionneeringswetten komen ons *al* die wetten, — dus ook de Indische Regeling in cluis —, zeer voor verbetering vatbaar voor.

Zooals toch thans de bepalingen zijn, wordt in geen enkel dier wetten, voldoende rekening gehouden met het hulpbehoevende, het beklagenswaardige der *zwaar* verminkten.

Aan een in den oorlog blind geschoten officier, als de sedert tot kapitein bevorderde 1e Luitenant Comfurius moet niet dezelfde procentverhooging van pensioen gegeven worden als aan een ander luitenant, die op één der oogen blind is en daarenboven een stijven arm niet al te best gebruiken kan.

De hulpbehoevendheid toch van den eenen is veel erger dan die des anderen.

Ook moet bij zware verminking de pensioensverhooging niet alleen afhankelijk zijn van den laatst bekleeden rang.

Als een soldaat van het Indisch leger blind geschoten wordt, geeft de Staat dien ongelukkige f 100.— extra 's jaars, aan den Luitenant-Generaal, wien dit ongeluk overkomt, f 4500.— extra.

Zonder nu te willen betoogen, dat beiden — generaal en soldaat — dezelfde pensioensverhooging moesten krijgen —, (bij het Deutsche en Oostenrijksche leger, is dit voor wat de onderscheidene officiersrangen aangaat, werkelijk het geval), komt het ons toch voor, dat te onzent tusschen de verschillende rangen een al te groot onderscheid wordt gemaakt.

Een 2e luitenant, die blind geworden is of wiens beide beenen zijn geamputeerd, heeft niet minder dan de eveneens verminkte opperofficier een geleider of een wagentje noodig, waarin hij voortgereden wordt.

De opperofficier, die toch al zooveel meer pensioen dan de 2e luitenant ontvangt, moet dus niet uitsluitend om eene zware verminking, het 15voud van dat van den soldaat of, bij de officiersrangen blijvende, het 7½voud van dat van den 2den luitenant bekomen.

De minste Verwundungs-Zulage van den Oostenrijkschen officier en militair beambte bedraagt f 200.—, die tot f 400.— klimt, als de verminkte, van welken rang hij ook zij, een zijner ledematen mist.

Bij gemis van twee ledematen, bij blindheid op beide oogen of wel bij het verlies van het gezichtsvermogen *in die mate*, dat nog slechts groote voorwerpen van zeer nabij worden gezien of wanneer alleen licht van donker kan worden onderscheiden, bedraagt de toelage daar te lande voor officieren van alle rangen f 900.—.

Bij het Deutsche leger past men dezelfde beginselen toe.

Mist daar een officier, van welken rang ook, een hand of een voet, of het noodzakelijk gebruik van één zijner ledematen of wel het spraakvermogen, dan wordt zijn pensioen met 200 thalers 's jaars verhoogd, terwijl dit bedrag verdubbeld wordt, wanneer deze lichaamsgebreken het gevolg van verwonding in den strijd zijn.

Wordt blindheid intusschen *altijd* met 400 thaler te gemoet gekomen, onverschillig of zij al dan niet met bevolen dienstverrichtingen in verband staat, slechts 200 thaler ontringt de officier, als hij het gezichtsvermogen op één der oogen mist en met het andere oog niet meer zoo goed als anders zien kan.

Omgekeerd treft men ook bij het Belgische, Fransche en Engelsche leger dezelfde groote verschillen in de pensioensverhoogingen aan als bij ons, aangezien ook in die legers de toelagen afhankelijk zijn van den rang van den verminkte.

De Belgische wet b. v. geeft den officier, die één zijner ledematen mist, dan wel twee zijner ledematen slechts gebrekkig gebruiken kan, *onverschillig hoe lang hij zich in militairen dienst bevindt*, het aan zijnen rang verbonden *rolle* pensioen, dat anders alleen bij volbrachten dienstdtijd wordt toegekend,

terwijl dit bedrag met 50%, vermeerderd wordt bij blindheid en bij amputatie van 2 ledematen.

De Belgische Luitenant-Generaal, wiens pensioen bij volbrachten dienstdtijd 7400 francs bedraagt, ontvangt bij gemis van 2 ledematen of bij blindheid derhalve 3700 francs extra --; de sous-lieutenant, wiens pensioen 1400 francs groot is, slechts 700 francs.

In gelijken zin wordt aan een Fransch divisie-generaal, die bij 50jarigen dienst 10500 francs pensioen bekomt, bij blindheid of bij gemis van 2 ledematen 2100 francs (20% meer) verhooging toegekend, terwijl die verhooging slechts 460 francs bedraagt, als eenen sous-lieutenant dit ongeluk overkomt.

Bij het Engelsche leger eindelijk bekomt een Luitenant-Generaal, wiens pensioen bij volbrachten dienstdtijd f 10200.— bedraagt, bij gemis van elk zijner oogen en elk zijner ledematen f 4800.— extra, doch ontvangt de 2e Luitenant, die in dat geval verkeert boven zijn pensioen van f 2400.—, slechts f 840.— extra.

Zijn deze cijfers vergeleken bij de normale pensioensbedragen en de verhoogingen wegens verminking, ten aanzien van den Nederlandschen officier buitengewoon hoog te noemen, ten overvloedige wijst de Engelsche wet aan elk verminkt officier nog toe eene gratificatie gelijkstaande aan het bedrag van een vol jaar traktement.

Wij stappen hiermede van dit gedeelte van ons onderwerp af en doen dit te liever, nu wij eens onder wijder aandacht willen brengen dat onze regeering, bij het ondersteunen van betrekkingen van in den strijd gevallen officieren toch ook vaak bewijzen eener ruime, humanitaire opvatting geeft.

Is de Indische »Regeling» op de pensioenen van weduwen en weezen van officieren, trouwens ook die voor land en zee-macht hier te lande, in enkele opzichten minder mild, dan b.v. die van de Engelsche officieren, — men leze daartoe eens de artikelen 638 en 639 van den »Royal warrant for the Pay, Appointment, promotion and non-effective Pay of the Army, jaargang 1895», — zulks verhindert niet, dat ook in Indië en

in Nederland, zonder dat de wet in zoodanige gevallen voorziet, herhaaldelijk moeders van in den strijd gebleven officieren 's jaarlijks eene gratificatie van eenige honderden guldens uit 's rijks schatkist ontvangen.

Eere daarvoor onze regeering, die de deugd van den zoon, om aan zijne niet bemiddelde moeder 's maandelijks eenig geld van zijn tractement over te zenden, -- ingeval hij in den strijd voor het vaderland komt te vallen, beloont, door de geldelijke ondersteuning over te nemen.

De Engelschman noemt dit soort-gratificatie niet oneigenaardig »compassionate allowances.»

Artikel 638 van het Engelsche reglement bepaalt dienaangaande:

The mother of an officer, who has been killed in action, or has died of wounds received in action, within twelve months after having been wounded, may be granted an annual allowance at the *ordinary rate of widow's pension*, if

- a. the officer did not leave a widow or legitimate child,
- b. the mother is a widow and in distressed circumstances,
- c. the mother was mainly dependent for support upon the deceased officer, and
- d. the mother is not in receipt of pension as an officer's widow, or of any other charitable provision of any kind from the public.

In gelijken zin wordt in het daaropvolgend artikel 639, eveneens het volle weduwenpensioen toegedacht aan de zuster of aan de gezamenlijke zusters van den gesneuvelden of aan zijn wonden overleden officier, als deze noch weduwe, noch kinderen noch eene moeder achterlaat.

Zoals gezegd kent onze wet niet zulke bepalingen doch handelt niettemin onze regeering geheel naar den humanen geest dezer Engelsche wetsvoorschriften.

Bepalen wij thans onze aandacht op de voorschriften betreffende de verhoogingen van pensioen, die officieren van het Nederlandsche leger voor elk verblijfjaar in de koloniën en de officieren der zeemacht voor elk verblijfjaar tusschen de keerkringen trekken.

Deze bepalingen zijn eene aandachtige beschouwing overwaard.

Zooals bekend, kwam er in 1859 bij onze zeemacht eene wet tot stand, die voorschreef om zonder onderscheid van rang voor elk jaar dienst in de overzeesche gewesten, in de koloniën en tusschen de keerkringen, aan elk te pensionneeren zee-officier f 25.— extra-pensioen te geven.

In 1862 vroegen daarop het meerendeel der landofficieren, die van het Nederlandsche leger bij het Oost- en bij het West-Indisch leger waren gedetacheerd geweest, om eene zelfde pensioensverhooving, waarop 2 jaren later, in 1864 eene wet in het Staatsblad verscheen, die hun dezelfde voordeelen als die der zeeofficieren schonk.

In 1875 kwamen de zeeofficieren in het genot eener nieuwe schaal van pensioenen en werd daarbij tevens bepaald, dat elk verblijfjaar tusschen de keerkringen voortaan op 3×25 gld extra-pensioen zou aanspraak geven.

Aan deze wet werd bovendien terugwerkende kracht verleend, in zoo verre dat deze belangrijke verhooving, almede bij pensionneering zou worden geschonken voor het tusschen de keerkringen doorgebrachte aantal dienstjaren voorafgaande aan den datum dezer wet.

Een verblijfjaar tusschen de keerkringen van een op dat tijdstip nog niet gepensionneerd marineofficier, dat hem tot nog toe bij eventueele pensionneering f 25.— waard was, kreeg dus op eens eene drievoudige waarde.

Niet onopgemerkt mag ten deze worden gelaten, dat de pensioensverhooving toegekend wordt *onafhankelijk van den rang*, waarin de zeeofficier buiten 's lands gediend heeft; een adelporst van de 1e klasse heeft bij elk verblijfjaar tusschen de keerkringen alzoo evenveel *pensioensbelang* als de vice-admiraal.

Volgens toerbeurt kwamen nu weer de landofficieren op de aspirantenlijst en werkelijk 2 jaren later, bij de wet van 29 Mei 1877, werden de f 75.— voor elk in de koloniën doorgebracht dienstjaar ook voor de officieren van het leger binnengeloodst.

Er kwam bij de landofficieren evenwel een kink in den kabel, vermits aan hen de verhooving slechts werd toegestaan

voor den tijd, na afkondiging der wet in de koloniën doorgebracht.

De jaren in Indië doorgebracht, vóór 1877 bleven dus berekend ad f 25.—.

Officieren, die met elkander dezelfde gevaren, dezelfde vermoeienissen en dezelfde ontberingen hadden gedeeld, die wellicht naast elkander op dezelfde slagvelden op Borneo, Bali en Atjeh zich hadden onderscheiden, ontvangen dus voor hetzelfde dienstjaar, naarmate zij tot de zee- of de landmacht behooren, eene pensioensverhooging, die voor den een het drievoud bedraagt van die des anderen.

Kan, — roept een voormalig minister van oorlog, de generaal Weitzel verontwaardigd uit, — kan men grooter inconsequentie, maar tevens schreuwender onrechtvaardigheid bedenken!

En nu de toepassing der hierbedoelde wetten, in vergelijking met de pensioenen der officieren van het Indisch leger.

Bespiegelingen achterwege latende, zullen wij alleen feiten laten spreken, wij hebben ze in menigte bij de hand.

In Mei dezes jaars werd een kapitein der landmacht van het Nederlandsche leger, die 3 keer gedurende 5 jaren bij het Indisch leger was gedetacheerd geweest, een pensioen toegekend van f 2505.—.

Toen die pensionneering in de Staatscourant vermeld stond, klaagde mij des anderen daags een gepensionneerd kapitein van het Indisch leger zijnen nood dat hij, die 25 jaar effectief bij de Indische armee gediend had, thans f 505.— minder pensioen bekwam dan zijn collega van het Nederlandsche leger, die slechts 15 Indische dienstjaren telde.

Zóó maken minder goede wetten, menschen ontevreden.

Wil men wellicht aanvoeren, dat de anomalie in deze alleen ontstaan is, doordat het departement van oorlog te 's-Gravenhage, geholpen door dat van koloniën, zoo bijzonder welwillend is geweest, om een zelfden officier van het Nederlandsche leger tot drie malen toe voor 5 jaar naar Indië te detacheren, dan wijzen wij op een paar andere, recente pensionneeringen, die van een administratie-officier der 1e klasse bij de zeemacht, wiens pensioen f 2375.— bedraagt en die van een kapitein-

kwartiermeester van het leger hier te laude, wiens pensioen dank zij eene detachceering bij het West-Indisch leger f 2170.— groot is.

Al dit soort pensionneeringen nu strekt tot bewijs, dat al te gader in onze wetten op dat gebied, een gezonde basis ontbreekt, dat, over het algemeen, er geen krachtig en kundig leidende hand is, die de drie militaire departementen, waar het identieke zaken geldt, in het spoor houdt.

Wij zullen het bij deze wandeling laten; werd daarbij menig kronkelpad afgeloopen, om onze wandeling niet te ver nit te strekken, gingen wij nog vele zijpaden stilzwijgend voorbij.

Welke verbeteringen nu zouden er naar onze meening in al die wetten moeten worden aangebracht?

Deze vraag is niet met een paar woorden te beantwoorden, ons antwoord ligt trouwens voor een groot deel opgesloten in al hetgeen wij dezen avond ter sprake brachten.

Het tot heden ten deze gevolgde stelsel, dat elk der drie militaire departementen van algemeen bestuur zijn eigen weg gaat, zonder zich veel om de andere te bekommeren, dient zoo mogelijk verlaten te worden.

De tegenwoordige wetten op het bevorderen, de nonactiefstelling, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren van land- en zeemacht, hier en in Indië, behooren plaats te maken voor éene nieuwe wet of wil men voor nieuwe wetten, waarin de identieke zaken bij de drie departementen volgens dezelfde beginselen geregeld zijn.

Het ontwerpen dezer nieuwe wetten kan zou noodig in eerste instantie worden opgedragen aan eene commissie van bekwame land- en zeeofficieren.

Omtrent de vele stelsels, als daar b. v. zijn :

a. om voor den hoogeran rang gepasseerde officieren met een aan hun dienstjaren evenredig pensioen, onverbiddeijk den militairen dienst te doen verlaten;

b. om ten aanzien van elk officier, die hoofdofficier wil wor-

den, het afleggen van een voldoende, professioneel examen, al dan niet verplichtend te stellen;

c. om aan den eisch van volbrachten dienstdtijd, geen grenzen van den leeftijd te koppelen;

d. om voor de verschillende officiersrangen al dan niet een leeftijdsgrens te bepalen, enz. enz.

omtrent al die soort-stelsels, zeggen wij, kunnen wij voor het oogenblik de mérites gevoegelijk buiten bespreking houden, aangezien het naar onze meening niet één enkel persoon, maar de hiervoren bedoelde Commissie moet zijn, die na rijpe overweging, het meest aan te prijzen stelsel aan de Regeering voorlegt.

Voor wat echter het opnieuw regelen der militaire pensioenen betreft, dient, naar het ons voorkomt, onvoorwaardelijk te worden uitgegaan van den gezonden basis, reeds ten jare 1878 door den generaal Weitzel aangegeven, namelijk: dat er eene schaal worde ontworpen van normale pensioenen voor al de groote onderdeelen der Nederlandsche krijgsmacht, onverschillig of de militair te water of te land, in Europa of in de Overzeesche bezittingen diene —, en voorts bepalingen betreffende toe te kennen verhoogingen voor den dienst in de koloniën en tusschen de keerkringen, naarmate van den *rang*, waarin gediend en den *tijl*, in die rangen doorgebracht.

Omtrent het hier besproken onderwerp wordt in den 10en jaargang van het Indisch militair tijdschrift een lezenswaardig Opstel van »David» aangetroffen, den bekenden nom de plume van een thans in den rang van kolonel dienend, Indisch hoofd-officier, in welk artikel eene o. i. goed geslaagde proeve wordt gegeven, om naar generaal Weitzel's denkbeelden, de pensioenen te berekenen van alle militairen van elken graad of stand.

Voor zooveel noodig verwijzen wij al verder naar eene andere belangwekkende studie in den jaargang 1884 van hetzelfde tijdschrift van Y., — den sedert overleden Heer Ypes, eerst artillerieofficier, daarna ingenieur en ten slotte directeur der te Batavia gevestigde levensverzekeringmaatschappij, die in die studie in overweging geeft, de pensioensbedragen der

officiëren vast te stellen naar de wiskundige tafelen, waarop eene levensverzekeringmaatschappij hare *uitgestelde lijfrenten* berekent.

Het pensioen toch, dat de officier geniet, is z. i. niets anders dan eene zoodanige lijfrente; terwijl de Staat hier de levensverzekering-maatschappij is en de leden hunne contributie in »gepraesteerde diensten» betalen, gaat de lijfrente (het pensioen) in op het oogenblik, dat de officier den dienst verlaat.

De eenige gezonde basis, waarop de verhouding der voor de verschillende rangen vast te stellen pensioenen z. i. moeten berusten, is *de bewezen dienst*.

Na eene gezette overweging komt dan ook de Heer Ypes tot de conclusie, dat vaste pensioenen voor elken rang eene bepaalde onbillijkheid zijn en dat er een tarief dient te komen van vaste pensioens-coëfficiënten, welke vermenigvuldigd met het aantal dienstjaren het bedrag van het pensioen bepalen.

Deze coëfficiënten dienen overigens toe te nemen met den leeftijd, waarop de officier den dienst verlaat.

Worden de aldus verkregen pensioensbedragen dan al verder vermeerderd met eene zekere som voor elken hooger rang, die de te pensionneeren officier bekleed heeft, ten einde zoo doende niet slechts den *duur*, maar ook eenigermate het *gewicht* der bewezen diensten te beloonen, dan zal er z. i. voortaan eene billijke pensioensregeling zijn.

Verzuimt de door ons hiervoren bedoelde Commissie niet, om een en ander eens rijpelijk te overwegen en tevens al het goede in gezette beoordeeling te nemen van hetgeen zij alzoo bij de naburige legers vindt; — de tegenwoordige kolonel-hoofdintendant van het Nederlandsche leger schreef nu 9 jaren geleden in den Militairen Gids een zaakrijk opstel, over het pensionneeren van officieren bij het Fransche, Duitsche, Belgische en Oostenrijksche leger, dan houden wij ons overtuigd, dat er eene wet tot stand te brengen is, waarin men te vergeefs naar veel scheefs en hoekigs, naar veel onbillijks zal hebben te zoeken, dat thans maar al te zeer onze tegenwoordige, militaire pensioenswetten ontsiert.

Wij zijn hiermede aan het einde van ons Opstel.

Aangenaam van aard, was onze arbeid niet, nu de hoofdschotel, althans naar onzen eigen smaak te oordeelen, uit spijs bestond van niet altijd even goede hoedanigheid, op welke *bereiding* van gouvernementswege, mede een en ander viel aan te merken.

In stede toch van af te keuren en op een ander's werk aanmerkingen te maken, is het wel zoo aangenaam en in ieder geval dankbaarder, eene lofrede op bestaande toestanden te kunnen houden.

Onze goede bedoelingen waren er echter niet te minder om, namelijk: om, door op misstanden te wijzen, een weinig nuttig werkzaam te zijn ten bate van alle officieren van Neerland's krijgsmacht, waarvan wij meer dan 27 jaren met hart en ziel deel hebben uitgemaakt.

De VOORZITTER vraagt of een der heeren ook eenige op- of aanmerkingen heeft te maken of eenige inlichting te vragen.

De heer DE WILS: Wegens het vergevorderd uur zal ik slechts een kort woord zeggen. Was er meer tijd beschikbaar, dan zoude ik gaarne meerdere kantteekeningen op de voordracht van den Spreker maken.

Nu moet ik mij tot enkele punten bepalen.

Spr. wees er op dat de bevordering bij het leger hier te lande bij de wet en in Indië niet wettelijk geregeld is en geeft, heb ik hem goed verstaan, aan een wettelijke regeling ook voor Indië de voorkeur. Dat ben ik niet met hem eens, vooral niet, wanneer de Nederlandsche wet voor Indië van kracht werd.

De bepaling toch, dat bij het Nederlandsche leger $\frac{1}{6}$ der kapiteins bij keuze kan worden benoemd en dat de bevordering tot hoofdofficier geheel bij keuze geschiedt, heeft meermalen aanleiding gegeven tot de grootst mogelijke willekeur.

De Minister van Oorlog heeft hier, in laatste instantie, de beslissing in handen en kan, zonder eenige persoonlijke kennis van een officier afwijken van het oordeel van diens onmiddel-

lijke Chefs en, met toepassing van willekeurig gestelde regels een officier onder de niet-geschikten rangschikken.

Ik zal natuurlijk niets persoonlijks zeggen, maar vestig er uw aandacht op, dat onlangs een der dagbladen het bericht bevatte dat de Minister van Oorlog bepaald heeft, dat kapiteins, onder dan (ik meen 51) jaar niet meer voor bevordering in aanmerking komen.

Is dit bericht juist, zoude dit dan geen willekeur zijn?

Daarenboven hangt de quaestie, of een officier al of niet tot de meest geschikten behoort, veel af van de gelegenheid, die hem gedurende zijn carrière gegeven is om geschiktheid te verkrijgen en die te toonen. Aan den eenen wordt die gelegenheid gegeven en aan den ander onthouden.

Ik herinner hierbij aan een geestig artikel in het »Algemeen Handelsblad», waarin werd aangetoond dat bij de bevordering hier te lande een eigenaardig »wipstelsel» werd gevolgd, waarbij groote willekeur niet te miskennen valt.

Neen, dan acht ik de regeling in Indië oneindig beter, waar bevordering bij keuze een hooge uitzondering is en alleen geschiedt wanneer voldaan is aan duidelijk omschreven eischen.

Daar zou onmogelijk kunnen geschieden, wat hier te lande voor velen een ergernis was nl. het stelselloos nu eens passeeren dan weer bevorderen van officieren, behoorende tot het Militaire Huis der Koningin, of als lid der Staten-Generaal op non-activiteit geplaatst.

Zulk een willekeur zou zeker niemand in Indië wenschen.

Er is nog een ander punt, waaromtrent ik gaarne eenige nadere inlichtingen van den geachten Spreker zou wenschen.

Zeker is niemand meer bevoegd dan hij, om over de conductelijsten een oordeel uit te spreken. Als officier ingedeeld bij het Departement van Oorlog had hij bij de behandeling van conductelijsten een bijzondere vaardigheid.

Ik veroorloof mij echter de vraag, of de beoordeeling der Indische officieren op de wijze als bij de marine geschiedt, nl. een zelfstandig oordeel van elken Chef zonder met vroegere

beoordeelingen, leggers-conduitelijst, rekening te houden, wel mogelijk zou zijn.

Een commandant van een schip ziet zijne officieren den geheelen dag en kan hun kennis, hun gedrag, hun beschaving enz. volledig beoordeelen. Doch hoeveel anders is dit alles in Indië, waar bijv. een commandant van een garnizoensbataljon zijne over verschillende posten verspreide officieren vaak zeer weinig onder de oogen krijgt.

Hoe zou Spreker zulk een conduitelijst willen inrichten? Blevén zij onveranderd dan zoude men een staalkaart van hoedanigheden krijgen, waaruit de Chef in laatste instantie niet meer wijs zou kunnen worden.

Wat de Raden van Onderzoek betreft, heeft de geachte Spreker gewezen op de wijze, waarop die in Indië worden samengesteld.

Ook ik heb den tijd gekend, dat bijna alleen gepasseerde kapiteins in dien Raad zitting hadden. Ik wil volstrekt niet twifelen aan de juistheid van de door hen gedane uitspraken. Doch waar de raden van onderzoek het recht missen, om een officier voor een *cervol* ontslag in aanmerking te brengen, wensch ik toch te vragen, of het niet dikwijls een zegen is, dat het administratief gezag het recht heeft een officier cervol te ontslaan, al sprak de Raad het „niet schuldig” uit.

Mij dunkt Spreker zal zich wel even als ik herinneren, dat een dergelijke tusschenkomst van het administratief gezag, na een uitspraak van den Raad van Onderzoek zeer gewaardeerd werd.

Nog een enkel woord over het al of niet ontslaan van militairen op grond van in en door den dienst bekomen lichaamsgebreken of ziekten.

Als Secretaris van de Vereeniging Nationaal Fonds tot ondersteuning van de nagelaten betrekkingen van in N.-I. gevallen militairen behartig ik ook hier te lande de belangen van het Soerabajasche Lombokfonds.

Dat fonds geeft een gratificatie ook aan militairen, die wegens ziekte, gedurende of door den Lombok-oorlog ontstaan, werden afgekeurd voor den dienst.

En bij mijn onderzoek of militairen al of niet op die gratificatie recht hadden, vond ik *nooit* geconstateerd; dat tijdelijke of voortdurende ongeschiktheid was ontstaan in en door den dienst.

Wel een sterk voorbeeld, dat de Indische geneskundige dienst op dat punt zeer lastig is, waarin wel een verandering ten goede mocht komen.

De geachte Spreker wees op de gunstige bepaling, dat de officier of mindere die het gebruik van een lidmaat of een oog mist, een of meer vierden van het pensioen als verhooging ontvangt.

Ongetwijfeld in vele gevallen een zeer groot voorrecht.

Toch schuilt ook in die bepalingen iets onbillijks.

De ontwerpers der gagements- en pensioensreglementen in Nederland zijn blijkbaar bevangen geweest door een soort bloedvrees, vandaar een groote begunstiging van de gewonden in vergelijking met de zieken.

Zoo ontvangt (om een voorbeeld te noemen) een soldaat, wiens pink is afgeschoten — de man behoeft daarvoor werkelijk geen held te zijn — en die wordt afgekeurd ook na zeer korten diensttijd vol gagement en een vierde verhooging, hoe gezond hij overigens is, terwijl zijn kameraad, wiens lichaam gesloopt is door jarenlang patrouille loopen en verblijf in ongezonde streken, vóór de expiratie van zijn dienst afgekeurd wordende, met een zeer klein gagement en bijv. een slepend maag- en buiklijden hier moet rondkomen, en zijn kameraad benijdt, die zulk een gelukkig schot kreeg.

Die groote bevoorrechtiging van de gewonden, waarop het in de praktijk toch neerkomt, acht ik niet gemotiveerd, doch ik zal het hierbij maar laten, daar het reeds zoo laat is.

De heer VINK. Een kort woord in antwoord op den vorigen spreker. Het eerste gedeelte zijner rede berust geloof ik op een mal entendu. Ik heb niet gesproken over de Nederlandsche regeling van de bevordering als een standmodel voor Indië; ook ik zou bezwaar hebben tegen de bevordering bij keuze van een zesde der kapiteins en 1e luitenanten. Maar ik heb alleen gewezen op het uiteenloopende van het beginsel hier en in Indië, en alleen daarom heb ik van dat artikel van de Nederlandsche wet gewag gemaakt.

De Nederlandsche regeling zou ik dan ook niet gaarne ongewijzigd willen overnemen voor Indië; het bevorderingsstelsel van Nederlandsche officieren van land- en zee-macht hier en Indië moet m. i. door de desbetreffende commissie worden ontworpen en voorgedragen en daarna door de regeering worden uitgemaakt. Ik stel mij in deze voor het oogenblik geen partij.

Wat de conductelijsten betreft, heb ik gezegd, dat zij m. i. meer moesten worden ingekrompen, zooal niet geheel verdwijnen. Heb ik met opzet, als men het zoo noemen mag, een slag om den arm gehouden, omdat het geheel verdwijnen wellicht storing in het administratief beheer zou teweeg brengen, met dit al komt het mij toch voor, dat de bezwaren tegen het geheel doen verdwijnen der leggers-conduitelijst niet overwegend zouden behoeven te zijn, als men slechts tot wegneming van de zoo even door mij bedoelde administratieve storingen enkele correctiemiddelen in het leven roepe.

Mijn groot bezwaar is, dat de beoordeelaars veelal te veel blijven hangen aan de door hun voorgangers uitgebrachte beoordeelingen in den legger-conduitelijst.

Wat betreft de raden van onderzoek, ben ik het in zoo verre geheel eens met den heer de Wijs. Doch ik heb mij op dit punt slechts beroepen op hetgeen de Regeering in 1851 heeft gezegd toen de raden van onderzoek werden in het leven geroepen. De Regeering zeide toen dat niet de administratieve macht maar alleen die raden moesten uitmaken of een officier al of niet onwaardig is langer in het leger te blijven.

Onder die bepalingen nu gaat het m. i. niet aan speciaal voor de Indische officieren eene bepaling in het leven te roepen om door den Raad van onderzoek geheel of ten deele vrijgesproken officieren, zij het dan ook eervol, niettemin toch uit de gelederen te verwijderen.

Het is volkomen juist, wat de Heer de Wijs aanvoerde, dat eene enkele maal wel eens door de Indische regeering officieren, als hier bedoeld, zijn gepensionneerd geworden, te wier aanzien vele kameraden niet wel begrepen, waarom de Raad van onderzoek hen zoo bijzonder ter wille was geweest.

Doch blijven voorshands de zoodanige officieren in het leger

en is het hun de eerste maal gelukt den dans te ontspringen, men kan er vrij verzekerd van zijn dat zij op den duur het toch niet in het leger zullen uithouden.

Wat intusschen hiervan zij, het feit valt niet weg te redeneren, dat de hier bedoelde Indische bepaling vloekt tegen de beginselen, die in 1851 er toe leidden, Raden van onderzoek in het leven te roepen.

De VOORZITTER. Wanneer thans niemand meer het woord verlangt te voeren, dan wensch ik den geachten spreker uit naam der vergadering, die zeker met grooté aandacht diens duidelijke en aangename voordracht heeft gehoord, onzen welgemeenden dank te betnigen.

Er is zeker veel nieuws gezegd, niet in den zin alsof er iets nieuws ware uitgevonden, maar zòò, dat er veel zaken zijn besproken, die waarschijnlijk aan alle officieren niet zoo nauwkeurig bekend zijn.

De geachte spreker heeft zich veel moeite gegeven en een grooten arbeid verricht. Op zeer duidelijke wijze heeft hij de verschillende wettelijke regelingen en administratieve voorschriften betreffende zijn onderwerp geschetst, van ieder de goede eigenschappen aangewezen, en aangetoond waar zij tegen elkaar indruischen om overigens in het algemeen op eenheid aan te dringen.

Nu ben ik het niet met alles eens wat door den geachten spreker is gezegd. Zoo zou ik bijv. wat de raden van onderzoek betreft meer medegaan met de denkbeelden van den heer de Wijs. En zoo zou ik nog enkele kleine opmerkingen kunnen maken; ik zal mij daarvan echter met het oog op het late uur onthouden en wensch nog alleen ons aller dank te herhalen voor de genoten belangrijke voordracht.

(Toejuchingen.)

De vergadering wordt hierop gesloten.

De Secretaris,

G. N. H. SCHULTZ VAN HAEGEN.